

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΡΗΤΗΣ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ”

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ : ΜΑΚΡΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗ ΚΑΛΛΙΟΠΗ

ΕΠΟΠΤΡΙΑ : ΣΠΟΥΡΔΑΛΑΚΗ ΠΗΝΕΛΟΠΗ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2008

Εισαγωγή

Στη σύγχρονη κοινωνία όπου ο ανταγωνισμός σε όλα τα επίπεδα της βιομηχανίας και του εμπορίου βρίσκεται σε ιδιαίτερα μεγάλα επίπεδα η ανάπτυξη των σύγχρονων μορφών τουρισμού αποτελεί μια ποιοτική διέξοδο για την περαιτέρω ενίσχυση του τουριστικού κλάδου. Πράγματι, την τελευταία κυρίως δεκαετία ο μαζικός και ο εναλλακτικός τουρισμός έχει σηματοδοτήσει μια νέα περίοδο τουριστικής ανάπτυξης και τουριστικής πολιτικής τόσο για τον ευρωπαϊκό όσο και για τον ελληνικό χώρο.

Στη χώρα μας οι διάφορες μορφές σύγχρονου τουρισμού έχουν ήδη καταστεί σημαντικός μοχλός μιας νέας φάσης τουριστικής επέκτασης ενώ μπορούν να φτάσουν σε ακόμη μεγαλύτερα επίπεδα. Επιπλέον, η ανάπτυξη διαφόρων μορφών εναλλακτικού τουρισμού αποτελεί προτεραιότητα λόγω του ρόλου της στην άμβλυση της χωρικής συγκέντρωσης τουριστικής δραστηριότητας, αλλά και για την αναβάθμιση και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος.

Στα πλαίσια αυτά λοιπόν, και δεδομένης της ολοένα και αυξανόμενης σημασίας και εμφάνισης των σύγχρονων μορφών τουρισμού, η εκπόνηση της εργασίας μας έχει ως βασικό στόχο την μελέτη, εμβάθυνση και κατανόηση σε θέματα που αφορούν στην εμφάνιση των σύγχρονων μορφών τουρισμού, αλλά και την ελληνική πραγματικότητα σχετικά με τα νέα αυτά δεδομένα.

Ενότητα 1^η: Η τουριστική αγορά σήμερα

(α) Έννοια και σημασία σύγχρονων μορφών τουρισμού

- Εννοιολογική προσέγγιση των σύγχρονων μορφών τουρισμού

Όπως είδαμε και στην παραπάνω ενότητα ο τουρισμός αποτελεί από τους σημαντικότερους κλάδους σε κάθε οικονομία. Θα πρέπει λοιπόν οι διάφορες τάσεις να ακολουθούνται και από τις κατάλληλες αλλαγές στον εν λόγω κλάδο ούτως ώστε η κάθε οικονομία να γίνεται όσο το δυνατόν πιο ανταγωνιστική μέσα από αυτόν.

Οι σύγχρονες τάσεις σχετικά με τον τουρισμό δίνουν βάση σε ένα νέο στοιχείο, σε αυτό του περιβάλλοντος. Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, η κάθε πολιτική και στρατηγική θα πρέπει να είναι εναρμονισμένη και σύμφωνα με τις εκάστοτε, σε κοινοτικό και εθνικό επίπεδο, διατάξεις ή και ρυθμίσεις με το περιβάλλον.

Για το λόγο αυτό δεν είναι αρκετή μόνο η προστασία των τοπίων και των φυσικών χώρων. Θα πρέπει να πραγματοποιηθεί ποιοτική εξέλιξη και αναβάθμιση σε πληθώρα φυσικών πόρων αλλά να υπάρξει και βάση σε πολιτιστικές, κοινωνικές και λαϊκές παραδόσεις.

Όλα τα παραπάνω ικανοποιούνται μέσω των σύγχρονων μορφών τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια. Οι σύγχρονες αυτές μορφές τουρισμού διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, στον μαζικό τουρισμό και στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Οι τελευταίες πολλές φορές συναντώνται στη σχετική βιβλιογραφία ως ήπιες μορφές τουρισμού¹.

Αναφορικά με τον μαζικό τουρισμό αυτός μπορεί να οριστεί ως τουρισμός κλασσικού πλέον τύπου. Μπορούμε να αναφέρουμε ότι κατά κάποιο τρόπο ονομάζεται ως μαζικός τουρισμός ο τουρισμός του «πακέτου» και της παραλίας που είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος και στη χώρα μας. Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, ο μαζικός τουρισμός είναι απρόσωπος και παθητικός, αφήνει πολύ μικρό βαθμό ελευθερίας στα άτομα. Αυτό

---

¹ Νέες τάσεις της τουριστικής ζήτησης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.servitoros.gr/perivallon/view.php/2/33/>

συμβαίνει γιατί η κάθε περίπτωση δεν αντιμετωπίζεται διαφορετικά ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε ομάδας ατόμων αλλά αντίθετα, αντιμετωπίζονται συλλογικά δίχως ιδιαίτερο προσανατολισμό και εξειδικεύσεις².

Σε αντίθεση με τον μαζικό τουρισμό που πρόκειται για μία από τις βασικές σύγχρονες μορφές τουρισμού με την έννοια αυτή, «σύγχρονες μορφές τουρισμού», αναφερόμαστε επίσης στις διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Η συγκεκριμένη κατηγορία τουριστικής δραστηριότητας τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό. Ο εναλλακτικός τουρισμός, σε αντίθεση με τον μαζικό, δεν είναι «μεγάλης κλίμακας» αλλά αντίθετα απευθύνεται σε μεμονωμένες ομάδες ατόμων με διάφορα ενδιαφέροντα (φύση, πολιτισμό, παράδοση, αθλητισμό, επιστήμη, θρησκεία κλπ) και διαφορετικές ανάγκες.

Προκειμένου να αναλύσουμε περαιτέρω τις σύγχρονες μορφές τουρισμού κρίνεται σκόπιμο να αποσαφηνίσουμε την έννοια του μαζικού και εναλλακτικού τουρισμού. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί εάν κατανοήσουμε τη διαφορά ανάμεσα στα δύο αυτά είδη σύγχρονων μορφών τουρισμού. Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, μπορούμε να αναφέρουμε ότι ο εναλλακτικός τουρισμός ικανοποιεί διαφορετικές ανάγκες των τουριστών από ότι ο μαζικός του και συνήθως απευθύνονται σε διαφορετικές κατηγορίες ανθρώπων³.

Είναι γεγονός ότι ο μαζικός τουρισμός επειδή συγκεντρώνει πληθώρα ανθρώπινων δραστηριοτήτων που επιφέρει στο χώρο αποτελεί τη δραστηριότητα που αλλάζει βαθμιαία την λειτουργία της φύσης, καταναλώνει τους μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους, μειώνει την βιοποικιλότητα, αποτελεί δηλαδή έναν παράγοντα δέσμευσης και μαζικής παραγωγικής δραστηριότητας.

Από την άλλη πλευρά ο εναλλακτικός τουρισμός, στο σύνολο των μορφών του είναι ιδιαίτερα ήπιος και επιλεκτικός τουρισμός, ιδιαίτερα απαιτητικός, συμμετοχικός σε μικρές ομάδες, περισσότερο ανεξάρτητος, με μεγάλο βαθμό ελευθερίας στα άτομα και με σεβασμό στο περιβάλλον και στην παράδοση. Για το λόγο αυτό, και δεδομένου του γεγονότος ότι δεν είναι απαραίτητη η χρήση οικονομικού πακέτου διακοπών, η δράση

---

² Βαρβαρέσος Στ., Τουρισμός: Έννοιες, Μεγέθη, Δομές – Η Ελληνική Πραγματικότητα. Αθήνα: Προπομπός (1998)

³ Βαρβαρέσος, Σ., Τουρισμός, έννοιες, μεγέθη, δομές (2000).

και η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού προσανατολίζεται ως επί το πλείστον στην ποιότητα και όχι στον χώρο διαμονής.

Η βασική διαφορά των σύγχρονων μορφών τουρισμού σε σύγκριση με τον παραδοσιακό τουρισμό έγκειται στο εξής: ο τουρισμός που υπάγεται στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελεί τουρισμό υψηλής αισθητικής και ποιότητας ο οποίος στο μεγαλύτερο βαθμό του είναι εναρμονισμένος με τη φύση, τα οικολογικά συστήματα και τις διατάξεις που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, που αποτελούν, ίσως, την πλέον διαδεδομένη από τις σύγχρονες μορφές τουρισμού έχουν ως βασική επιδίωξή τους την αποφυγή αρνητικών και τη δημιουργία θετικών κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Με βασική επιδίωξη, λοιπόν, την προαναφερθείσα, τα κύρια χαρακτηριστικά των μορφών αυτών συνοπτικά είναι τα εξής: η μικρής κλίμακας, ελεγχόμενη και ρυθμιζόμενη ανάπτυξη, η ποικιλία δραστηριοτήτων σε ατομική/ανεξάρτητη βάση ή μικρής κλίμακας και η έμφαση στην απόκτηση εμπειριών για τις τοπικές κουλτούρες και στη διατήρηση των παραδοσιακών αξιών⁴.

Εάν θελήσουμε πάντως να αναλύσουμε την έννοια του εναλλακτικού τουρισμού ως την πλέον σύγχρονη μορφή τουρισμού θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει διαφορετική εννοιολογική προσέγγιση στην ελληνική τουριστική σκηνή σε σχέση με την ευρωπαϊκή.

Στην πατρίδα μας ο όρος «εναλλακτικός τουρισμός» χρησιμοποιείται είτε για να προσδιορίσει τουριστικές δραστηριότητες εναλλακτικές του συμβατικού τουρισμού (που συχνά αποκαλείται και μαζικός χωρίς όμως να είναι το ίδιο πράγμα) είτε για να προσδιορίσει φιλικές προς το φυσικό περιβάλλον τουριστικές δραστηριότητες όπως ο οικοτουρισμός ή ο αγροτουρισμός. Και στις δύο περιπτώσεις δεν υπεισέρχεται η έννοια του εναλλακτικού εισοδήματος και οι επιπτώσεις αυτής της παράληψης είναι εξαιρετικά σημαντικές ιδιαίτερα για τις μορφές τουρισμού που έχουν σχέση με την περιφερειακή ανάπτυξη υποβαθμισμένων περιοχών.

---

⁴ Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.geocities.com/roulalytra/enallakt.htm>

Από την άλλη πλευρά, στην Ευρώπη ο όρος εναλλακτικός τουρισμός αρχικά χρησιμοποιήθηκε για να προσδιορίσει τουριστικές δραστηριότητες που δημιουργούσαν εναλλακτικό εισόδημα σε προβληματικές οικονομικά κατηγορίες πολιτών ιδιαίτερα στον αγροτικό χώρο⁵.

- Η σημασία των σύγχρονων μορφών τουρισμού

Όλα όσα αναπτύξαμε παραπάνω μας κάνουν να καταλήγουμε στο αναμφισβήτητο συμπέρασμα ότι ο τουρισμός συμβάλλει καθοριστικά στην ταχύρυθμη οικονομική ανάπτυξη. Εξάλλου, εάν θελήσουμε να αναγάγουμε τη σημασία του σε οικονομικούς δείκτες μπορούμε να αναφέρουμε ότι αποτελεί περίπου σε ετήσια βάση το 18-19% του ΑΕΠ της χώρας μας. Η ανάπτυξη, λοιπόν, του εν λόγω κλάδου κάθε άλλο παρά μικρής σημασίας μπορεί να θεωρηθεί.

Ο τουρισμός ωστόσο, και ως επιμέρους δραστηριότητες αλλά και ως κλάδος συνολικά, μπορεί να βρεθεί με ακόμα ενισχυμένη σημασία εάν σε αυτών προστεθούν νέες φιλοσοφίες και τάσεις, οι οποίες όχι μόνο σταδιακά καθιερώνονται, αλλά παράλληλα αποτελούν στοιχεία προς δέσμευση σε κοινοτικό και εθνικό. Στα πλαίσια αυτά, για να μπορέσει ο τουρισμός να αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερη δυναμική και να βοηθήσει ακόμη περισσότερο στην οικονομία της χώρας θα πρέπει εκτός από τον παραδοσιακό να αναπτύξει και άλλες σύγχρονες μορφές που θα του προσδώσουν το απαραίτητο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα⁶.

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια εξαιτίας των αρνητικών σχολίων που αποδίδονται στο μαζικό τουρισμό, πολλά κράτη διαμορφώνουν την πολιτική τους προς την ενθάρρυνση πιο ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αναζητώντας έτσι μια λύση για τα μακροχρόνια προβλήματα που έχουν προκληθεί από την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη. Τα κίνητρα του εναλλακτικού τουρίστα και τα καταναλωτικά του πρότυπα, που κατευθύνονται στην αναζήτηση της αυθεντικότητας και στην συναναστροφή του με την παρθένα φύση και τον αυτόχθονα πολιτισμό, περικλείουν

---

⁵ Τσουκιάς Μ., Εναλλακτικός τουρισμός-μύθος και πραγματικότητα, άρθρο διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://www.mactsa.net/index.php?option=com_content&task=view&id=292&Itemid=31

⁶ Σταθόπουλος Δ., Εναλλακτικές μορφές τουρισμού: σημαντικός αρωγός στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος, άρθρο διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://www.traveldailynews.gr/makeof.asp?central_id=1244&permanent_id=1

ιδιαίτερη σημασία στην προστασία της κοινωνίας, του πολιτισμού και του περιβάλλοντος της περιοχής υποδοχής τουριστών, συνεισφέροντας έτσι στην αιεφόρο ανάπτυξη και στη μακροβιότητα των υπαρχόντων πόρων. Ως εκ τούτου, ο εναλλακτικός τουρισμός υποδεικνύει περιορισμούς αναφορικά με τη φέρουσα ικανότητα μιας τουριστικής περιοχής και μπορεί να θεωρηθεί ως τουρισμός μειωμένων αρνητικών επιπτώσεων.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να τονίσουμε ότι η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού οδηγεί στη σύνδεση και συσχέτιση του τουριστικού τομέα με άλλους τομείς της οικονομίας (π.χ. γεωργία, κτηνοτροφία και χειροτεχνία).

Δεν είναι λίγες οι φορές που ο τουρισμός έχει κατηγορηθεί για υπανάπτυξη και ερήμωση ορισμένων περιοχών της περιφέρειας λόγω της μετανάστευσης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού τους στα αστικά κέντρα. Η ανάπτυξη των σύγχρονων μορφών τουρισμού, και ιδιαίτερα των διαφόρων εναλλακτικών μορφών αυτού, μπορεί να μειώσει αισθητά το πρόβλημα της υπανάπτυξης αυτής. Αυτό συμβαίνει διότι ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προσελκύει τουρίστες σε αγροτικές και απομονωμένες περιοχές, αποτρέποντας, μέσω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, τη μετανάστευση των ντόπιων κατοίκων, και ιδιαίτερα της νέας γενιάς, στα μεγάλα αστικά κέντρα⁷.

Η σημασία της ανάπτυξης των σύγχρονων μορφών τουρισμού έγκειται και στο γεγονός ότι τα τουριστικά οφέλη και οι ζημιές διανέμονται περισσότερο ισάξια μέσα στην τοπική κοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα σε ένα μεγαλύτερο μέρος του ντόπιου πληθυσμού να ωφελείται από την αναπτυξιακή διαδικασία, αντί να λαμβάνει μόνο το φορτίο των ζημιών⁸.

Η σημασία των σύγχρονων μορφών τουρισμού φαίνεται και από την εξέλιξη που έχει λάβει ο κλάδος του τουρισμού και ο προσανατολισμός στην απαραίτητη πλέον ισορροπία ανάμεσα στην ανάπτυξη του τουρισμού και στην προστασία του περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, και μέχρι και τρεις δεκαετίες πριν η ζήτηση για

---

⁷ Porter Ph., Sheppard E., A World of Difference: Society, Nature, Development, London: The Guilford Press (1998)

⁸ Τσάτρας Π., Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό. Αθήνα: Εξάντας (1996)

τον τουρισμό διακοπών είχε ταυτόσημα και «ομογενοποιημένα». Θα μπορούσε κάποιος να την παρομοιάσει με τον μαζικό τουρισμό αλλά ωστόσο τα τότε χαρακτηριστικά του τουρισμού διαφέρουν σε αρκετά σημεία. Την περίοδο εκείνη, από το 1950 περίπου μέχρι και το 1980 υπήρχε μία ευκολία η οποία συνδεόταν με τα δεδομένα, για όλες σχεδόν τις τουριστικές χώρες, χαρακτηριστικά των κινήτρων των ταξιδιών: αναψυχή, ξεκούραση, πολιτισμός. Όπως είναι λογικό το γεγονός αυτό οδήγησε στην ανάπτυξη αντίστοιχων υποδομών και υπηρεσιών με παρόμοια χαρακτηριστικά σε όλες τις τουριστικές χώρες του κόσμου.

Με την πάροδο των χρόνων, και πιο συγκεκριμένα μετά από τη δεκαετία του 1980 σημειώθηκε μια σημαντική αλλαγή στα κίνητρα των τουριστών. Αυτό συμβαίνει διότι οι τουρίστες αυξάνονται σε απόλυτους αριθμούς αλλά και σε ποικιλία, γεγονός που οδηγεί στην επιβολή νέων δεδομένων στην ανάπτυξη του τουρισμού σε τοπικό επίπεδο. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε τόπου και η δυνατότητα της τοπικής υποδομής να ανταποκριθεί στα πολλά και διαφορετικά κίνητρα των διαρκώς και απαιτητικότερων τουριστών-καταναλωτών αποτελούν τις δύο βασικές παραμέτρους επιτυχίας στο σύγχρονο τουρισμό.

Σε συνέχεια της κατάστασης και της πραγματικότητας που προηγήθηκε και αναφέραμε παραπάνω έρχεται η σύγχρονη κατάσταση και τα νέα δεδομένα στον τομέα του τουρισμού. Στα πλαίσια αυτά, ολοένα και περισσότερο αναδεικνύεται η ιδιαίτερη πλέον σημασία της τουριστικής περιοχής ως προορισμό, σε αντίθεση με την προηγούμενη περίοδο όπου οι οριστικοί προορισμοί ήταν πολύ λιγότεροι και περιοριζόνταν σε κράτη ή αστικά κέντρα. Στα νέα αυτά δεδομένα του εντεινόμενου ανταγωνισμού σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο συνέβαλαν τρεις βασικοί παράγοντες οι οποίοι αποτελούν τους μοχλούς της ανάπτυξης των νέων σύγχρονων μορφών τουρισμού, απεικονίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη σημασία τους. Αρχικά, είναι οι τουρίστες που είναι πολύ περισσότερο ενημερωμένοι και πληροφορημένοι από ότι ήταν παλαιότερα με αποτέλεσμα να υπάρχει τάση για εξειδίκευση και συνεχώς εξεύρεση νέων σύγχρονων μορφών τουρισμού. Επιπλέον, είναι η ανάδειξη του ταξιδιού ως σύγχρονου και «καθημερινού» κοινωνικού και καταναλωτικού

αγαθού, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο μια αδήριτη ανάγκη για νέες μορφές σύγχρονου τουρισμού που να ανταποκρίνεται στα πρότυπα που ισχύουν⁹.

(β) Οι τάσεις στην τουριστική αγορά και η ανάγκη ανάπτυξης σύγχρονων μορφών τουρισμού

Προκειμένου να μελετήσουμε και αναπτύξουμε τις διάφορες σύγχρονες μορφές τουρισμού κρίνεται σκόπιμο αρχικά να αναφερθούμε και να παρουσιάσουμε τις τάσεις και τις συνθήκες που επικρατούν στην τουριστική αγορά. Είναι εμφανές ότι ραγδαίες αλλαγές, τόσο κοινωνικής και πολιτιστικής φύσης, όσο και οικονομικής, επηρεάζουν τον τουριστικό κλάδο.

Οι συνθήκες παγκοσμιοποίησης που ισχύουν στη διεθνή οικονομία επηρεάζουν άμεσα και σε μεγάλο βαθμό τον τουρισμό ο οποίος αλλάζει και αναζητά τη νέα του ταυτότητα. Αυτό γίνεται κατανοητό εάν αναλογιστούμε ότι νέες αγορές αποκτούν δυναμική παρουσία στη διεθνή τουριστική σκηνή και καταλαμβάνουν σημαντικό κομμάτι της αγοράς προσφέροντας νέα διαφοροποιημένα προϊόντα.

Εκτός όμως από την ολοένα αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση και των συνεπειών αυτής άλλη μια σημαντική τάση που επηρεάζει άμεσα τον τουρισμό είναι ο ανταγωνισμός στον κλάδο αυτό, ο οποίος εντείνεται ολοένα και περισσότερο, αφού στην τουριστική κονίστρα μπαίνουν και αραβικά κράτη που ως αγορές είναι καινούργιες και προσφέρουν κάτι το «σύγχρονο και εξωτικό» (π.χ. Ντουμπάι) και σίγουρα κάτι το μοναδικό¹⁰.

Επιπρόσθετα, το άνοιγμα νέων αγορών (π.χ. Κίνα, Ινδία), αλλά και η αύξηση του εισοδήματος έχει δημιουργήσει αρκετούς νέους εν δυνάμει τουρίστες-καταναλωτές οι οποίοι αναζητούν τουριστικούς προορισμούς για εναλλακτικό και προσιτό τουρισμό. Ακόμη, λόγω της συνεχιζόμενης ανάπτυξη των αεροπορικών εταιρειών χαμηλού κόστους, με τη χρήση περιφερειακών αερολιμένων, διαμορφώνεται ένα νέο κλίμα στις μεταφορές και στην ευκολία για τουρισμό καθώς ενισχύονται διάφοροι προορισμοί ανά τον κόσμο.

---

⁹ Middleton V. And Hawkins R., Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη, Κριτική, Αθήνα (2004)

¹⁰ Lickorish, L. J. & Jenkins C. L., Μία Εισαγωγή στον Τουρισμό. Αθήνα: Κριτική (2004)

Επιπρόσθετα, ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τον τουρισμό διεθνώς και δημιουργεί νέες ανάγκες στον τουριστικό κλάδο είναι οι δημογραφικές αλλαγές. Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το ποσοστό των ανθρώπων άνω των 60 στις αναπτυγμένες χώρες ανέρχεται περίπου στο ένα τρίτο, αντί για το ένα πέμπτο που ήταν λίγα μόλις χρόνια πριν.

Βασικός επίσης παράγοντας που επηρεάζει τον τουρισμό είναι ζητήματα που σχετίζονται με την ασφάλεια των πολιτών που επισκέπτονται μία χώρα. Τρομοκρατικές επιθέσεις ή έστω ο σχετικός κίνδυνος για επιδημίες, φυσικές καταστροφές αλλά και η απειλή συγκρούσεων, λειτουργούν ανατρεπτικά προς την τουριστική ζήτηση, γεγονός που αντανακλά το πόσο ευάλωτο και συνυφασμένο είναι το τουριστικό προϊόν όχι μόνο με την οικονομία αλλά και με την κοινωνία¹¹.

Στα πλαίσια λοιπόν όσων προαναφέραμε αλλά και με βάση τις νέες διαμορφωμένες συνθήκες καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η τουριστική αγορά έχει αλλάξει τα τελευταία χρόνια ενώ χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι η διαρκής προσαρμογή αυτής στα σύγχρονα δεδομένα. Επειδή ωστόσο το τουριστικό προϊόν δεν είναι σε καμία περίπτωση ομογενές και ενιαίο, η αγορά διαχωρίζεται σε επιμέρους τομείς, όπου ο καθένας διακρίνεται για διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Ανάλογα λοιπόν με τα κίνητρα που οδηγούν στην πραγματοποίηση ταξιδιών γίνεται και η τμηματοποίηση της αγοράς. Έτσι, στη συνέχεια της εργασίας μας θα αναλύσουμε όλες εκείνες τις σύγχρονες μορφές τουρισμού όπως έχουν παρουσιαστεί στην κοινωνία μας καθώς και τα στοιχεία που η κάθε μία από αυτές διατηρεί. Επιπλέον, θα μελετηθεί και ο βασικός άξονας δράσης της κάθε μίας μορφής καθώς και τους βασικούς στόχους.

Πριν ωστόσο προχωρήσουμε στις επόμενες ενότητες και κεφάλαια της εργασίας μας κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στις διεθνείς τάσεις που επικρατούν στον τουριστικό κλάδο, ως συνέχεια σε αυτά που αναφέρθηκαν και περιγράφηκαν παραπάνω. Τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά λοιπόν αντανακλούν τη σύγχρονη

---

¹¹ Weiler B., Hall C.M. (editors), *Special Interest Tourism*, Belhaven Press, London (1992)

πραγματικότητα, ωστόσο υπάρχουν και κάποια άλλα στοιχεία που με τη μεταβολή και εξέλιξή τους αποτελούν τη σύγχρονη τάση στον εν λόγω κλάδο.

Αρχικά, όπως περιγράφηκε παραπάνω είναι γνωστό ότι ο τουριστικός κλάδος είναι από τους πλέον ανταγωνιστικούς μέσα στα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, εκτός από μία υπερσύγχρονη παγκόσμια δύναμη στον κλάδο του εμπορίου και της βιομηχανίας αποτελεί μια παγκόσμια τουριστική αγορά που προσελκύει το ενδιαφέρον από όλες τις άλλες ηπείρους της υφής.

Επιπλέον, ένα βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει τον τουριστικό κλάδο σε ευρωπαϊκά επίπεδα είναι η τάση που επικρατεί για εξειδίκευση της προσφοράς σε ειδικές μορφές τουρισμού. Στα πλαίσια αυτά δεν είναι περίεργο που η πολιτικής της Ευρωπαϊκή Κοινότητας σχετικά με τον τουρισμό κατευθύνεται σε διαφορετικούς τομείς που έχουν στόχο να καλύψουν διαφορετικές ανάγκες και να απευθυνθούν σε διαφορετικό μερίδιο αγοράς. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό η εξειδίκευση αυτή της προσφοράς οδηγεί σε ειδικές υποδομές, σε διαφοροποίηση του τουριστικού επιπέδου αλλά και σε προσαρμογή ξεχωριστής τουριστικής ταυτότητας για κάθε προορισμό.

Ακόμη, τα σύγχρονα πρότυπα και οι ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας έχουν οδηγήσει τους πολίτες να προσανατολίζονται στον συνδυασμένο τουρισμό. Μέσα από την αυξημένη ζήτηση στο συγκεκριμένο τουριστικό κλάδο ενισχύεται και αναπτύσσεται ο τουρισμός προς μία νέα κατεύθυνση, πιο σύγχρονη και προσαρμοσμένη στην ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου, στον βιωματικό τουρισμό.

Ενισχύοντας την παραπάνω τάση που συναντάται στον κλάδο του τουρισμού μπορούμε να προσθέσουμε σε αυτήν ότι υπάρχει επιπλέον και η αποδοχή και η διάδοση ενός νέου δόγματος, αυτό της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Για να πραγματοποιηθεί, ωστόσο, αυτή η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει οι προαναφερθέντες τάσεις στον τουρισμό όπως αναφέρθηκαν παραπάνω να εναρμονιστούν με την περαιτέρω ανάδειξη της ποιότητας και της πιστοποίησης σε τουριστικό συγκριτικό πλεονέκτημα.

Ακόμη, στη σύγχρονη κοινωνία όπου έχουν κάνει την «εισβολή» τους οι νέες τεχνολογίες αλλά και η ψηφιακή γνώση και επικοινωνία, πολλές φορές οι δραστηριότητες μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών και ηλεκτρονικής επικοινωνίας

στον τουριστικό κλάδο αποτελεί αδήριτη ανάγκη. Έτσι, δεν είναι καθόλου περίεργο το γεγονός ότι η αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου για έρευνα, σχεδιασμό, κρατήσεις και προβολή οδηγούν σε μία νέα τάση του τουριστικού τομέα και επιβάλλει κατά κάποιο τρόπο τη δημιουργία μιας νέας φιλοσοφίας και σύγχρονων μορφών τουρισμού.

Άλλη μια τάση στον τουριστικό κλάδο τα τελευταία κυρίως χρόνια έχει κάνει δυναμική παρουσία είναι η δημιουργία μεγάλων κοινοπραξιών με στόχο τον έλεγχο των μαζικών αγορών. Το ολιγοψώνιο αυτό, όπως θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε το εν λόγω φαινόμενο έχει ως στόχο την καθετοποίηση των προσφερόμενων τουριστικών υπηρεσιών.

Επιπρόσθετα, στη σύγχρονη κοινωνία και προκείμενου να επιτευχθεί μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στον κλάδο του τουρισμού τα πρότυπα που επικρατούν σήμερα κατά κάποιο τρόπο επιβάλλουν την ανάπτυξη και άλλων κλάδων και τομέων που συνδέονται με τον τουριστικό κλάδο. Έτσι, άλλη μια τάση λοιπόν θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι αποτελεί η αναγνώριση της σημασίας των συνοδευτικών τουριστικών υπηρεσιών, όπως των μεταφορικών, των χρηματοπιστωτικών, της επικοινωνία, της πληροφορικής και της υγείας.

Επιπλέον, ο τουριστικός κλάδος είναι από τους κλάδους που μεταβάλλεται με μεγάλη συχνότητα και σε μεγάλο βαθμό. Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, νέες μορφές και νέες εξειδικεύσεις κάνουν συνέχεια την εμφάνισή τους προκειμένου ο κλάδος να ανταποκρίνεται όσο το δυνατόν καλύτερα στις ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου. Έτσι, έχουμε νέες εξειδικεύσεις για τον αστικό π.χ. τουρισμό, νέα προσέγγιση στον τουριστικό ανταγωνισμό των πόλεων και νέα σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου.

Βασισμένοι σε όσα αναφέραμε παραπάνω μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι και στον κλάδο του τουρισμού οι αλλαγές που έχουν σημειωθεί σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο είναι σημαντικές και όπως είναι λογικό επηρεάζουν τα ήδη υπάρχοντα αλλά δημιουργούν και νέα καταναλωτικά πρότυπα στον εν λόγω κλάδο.

Μια σύγχρονη τάση του τουρισμού, ιδιαίτερα σημαντική μάλιστα είναι η εποχικότητά του. Η εποχικότητα αυτή αφορά ιδιαίτερα στους προορισμούς των

«θερινών διακοπών» της Μεσογείου, όπου επικρατούν οι ίδιες περίπου κλιματολογικές συνθήκες και η ζήτηση προέρχεται κατά κανόνα από τις ίδιες τουριστικές αγορές και συνεπώς συμπεριφέρεται ομοιόμορφα, παρουσιάζει έξαρση που εκδηλώνεται με μια βαθμιαία συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου. Η Ελλάδα ως ένας από τους πιο σημαντικούς προορισμούς της Μεσογείου, δεν μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από αυτή τη διεργασία. Κατά την τελευταία πενταετία ένα ποσοστό του αλλοδαπού τουρισμού που σταθερά ξεπερνά το 50% συγκεντρώνεται στο τρίμηνο, της τουριστικής αιχμής (Ιούλιος – Σεπτέμβριος). Στους αμιγείς τουριστικούς προορισμούς όπως της Κρήτης, της Κέρκυρας και της Ρόδου, το ποσοστό αυτό είναι ακόμα μεγαλύτερο και συνοδεύεται μάλιστα με μια παράλληλη μείωση του μέσου όρου ημερών διαμονής.

Η εποχικότητα αυτή, ως μία σύγχρονη τάση του τουρισμού επιφέρει σημαντικές συνέπειες καθώς έχει προκαλέσει μια σειρά από σοβαρές παρενέργειες σε όλο το φάσμα του τουριστικού κυκλώματος. Οι επιπτώσεις από τη συσσώρευση της τουριστικής κίνησης στους μήνες της αιχμής είναι εμφανείς στο περιβάλλον, στις τουριστικές επιχειρήσεις, στις ενδιάμεσες επιχειρήσεις καθώς και στους ίδιους τους επισκέπτες.

Αρχικά, κρίνεται σκόπιμο να προσανατολιστούμε προς την προστασία του περιβάλλοντος και στο να μην ξεπερνιούνται τα όρια της φέρουσας ικανότητας του κάθε τόπου. Μπορεί να μην έχουν γίνει μετρήσεις για τον καθορισμό των ορίων ανοχής του τόπου για φιλοξενία επισκεπτών όμως από ορισμένα φαινόμενα ιδιαίτερα αυτά που παρουσιάζονται στον τομέα των υποδομών και τις καθιστούν αδύναμες να ανταποκριθούν στις ανάγκες της ζήτησης, καταφαίνεται ότι ο τόπος εξάντλησε τα όρια της αντοχής του.

Επιπρόσθετα, η εποχικότητα επηρεάζει αρνητικά και τις ενδιάμεσες επιχειρήσεις, από τις οποίες οι πιο αντιπροσωπευτικές είναι οι αεροπορικές εταιρείες ναυλωμένων πτήσεων, οι οποίες όπως είναι λογικό επηρεάζουν τον κλάδο τον τουρισμό σε σημαντικό τουρισμό. Οι εταιρείες αυτές αλλά και τα λοιπά συμβατικά μεταφορικά μέσα δεν είναι δυνατόν να δεσμεύουν τα μέσα τους για να ανταποκριθούν στην αυξημένη ζήτηση της αιχμής και τους άλλους μήνες να μη πραγματοποιούν το μεταφορικό έργο που θα τους εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα τους. Δεν είναι λίγες οι

περιπτώσεις που για τη διατήρηση των πτήσεων στους ακραίους μήνες, οι εταιρείες ζητούν από τους φορείς του προορισμού να τους εξασφαλίσουν ένα ποσοστό θέσεων στα αεροπλάνα τους. Οι περιορισμοί αυτοί ισχύουν και για τον εθνικό μας αερομεταφορέα ο οποίος έτσι και αλλιώς καλύπτει ένα ελάχιστο μέρος της ζήτησης.

Τέλος, πέρα από τις προαναφερθείσες τάσεις όπως έχουν σημειωθεί και καταγραφεί παραπάνω, όπως αυτή της εποχικότητας, υπάρχουν αρκετές ακόμα, οι οποίες συνοπτικά είναι οι εξής: η ανάδειξη της ασφάλειας ως σημαντικού παράγοντα στην επιλογή προορισμών, η πρόβλεψη για διαρκή αύξηση διεθνούς και εσωτερικού τουρισμού, η ένταξη στην τουριστική αγορά νέων χωρών, η ύπαρξη δυσμενών μακροοικονομικών παραγόντων στην Ευρωζώνη οι οποίοι προκαλούν στασιμότητα στους παραδοσιακούς προορισμούς, η ύπαρξη κινδύνων λόγω των υψηλών τιμών που διατηρούνται στο πετρέλαιο.

Ενότητα 2^η: Σύγχρονες Μορφές Τουρισμού

I. Ο Μαζικός Τουρισμός

Ο μαζικός τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες μορφές σύγχρονου τουρισμού και νοείται ως ο τουρισμός του «πακέτου» και της παραλίας. Είναι μαζικός (μεγάλης κλίμακας), απρόσωπος και παθητικός και αφήνει πολύ μικρό βαθμό ελευθερίας στα άτομα. Αποτελεί μία νέα σχετικά ιδέα η οποία προήλθε από την μεγάλη άνοδο των εισοδημάτων μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση. Πριν από αυτή τα περιθώρια του τουρισμού ήταν ιδιαίτερα μικρά ενώ ταξίδια πολιτιστικού ή ψυχαγωγικού χαρακτήρα ήταν αποκλειστικό προνόμιο λίγων εκλεκτών περιηγητών και συνήθως αριστοκρατών.

Τη σύγχρονη εποχή πολλές ενέργειες και δραστηριότητες της καθημερινότητας του ανθρώπου διακατέχεται από κίνδυνο για μόλυνση της ατμόσφαιρας και του φυσικού περιβάλλοντος. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας, και κατά συνέπεια και της τουριστικής βιομηχανίας αποτελεί μία από τις πλέον ενοχοποιημένες διαδικασίες στο μυαλό του σύγχρονου ανθρώπου. Ιδιαίτερα ο μαζικός τουρισμός λόγω της δυναμικότητάς του θεωρείται ένας από τους κύριους ενόχους για την επιβάρυνση της ατμόσφαιρας και τη μόλυνση του περιβάλλοντος¹².

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία έτη ο μαζικός τουρισμός και όλες οι δραστηριότητες που απορρέουν από αυτόν έχουν καταλήξει να μην αποτελούν μια φιλική προς το περιβάλλον βιομηχανία. Σ' αυτό συμβάλλουν κυρίως η τοπική υπερανάπτυξη και η εξάντληση των φυσικών πόρων. Παρόλα αυτά, ωστόσο, ο μαζικός τουρισμός παραμένει ο κυρίαρχος τύπος, αν και τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια σταδιακή μεταστροφή των προτιμήσεων των τουριστών – και αντίστοιχα στην προσφορά τουριστικών υπηρεσιών- προς πιο ειδικές και ανεξάρτητες μορφές, προσαρμοσμένες στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα του κάθε τουρίστα για περιπλάνηση στη φύση, αναζήτηση πολιτισμικών δραστηριοτήτων, έντονη άσκηση, αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων ζωής και διάφορες άλλες ειδικές μορφές.

---

¹² Μαζικός και εναλλακτικός τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: 6tee-irakl.ira.sch.gr/Activities/enallakt/enall_tourismos.doc

Σε συνέχεια όσων αναφέραμε παραπάνω μπορούμε να προσθέσουμε ότι ο μαζικός τουρισμός λόγω κυρίως της άναρχης ανάπτυξης του καταναλώνει τους μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους και μειώνει την βιοποικιλότητα. Αυτό οφείλεται και στην υπερσυγκέντρωση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που επιφέρει στο χώρο και ως αποτέλεσμα αλλάζει βαθμιαία την λειτουργία της φύσης.

Ακόμη ένα μειονέκτημα του μαζικού τουρισμού ότι αυτό συχνά μετατρέπει ανεπανόρθωτα τα τοπία, χτίζοντας αλόγιστα ξενοδοχεία σε γραφικές παραλίες, επεκτείνει τις αστικές ζώνες και παράγει σημαντικά φορτία αποβλήτων. Έτσι απαξιώνει «το έδαφος που πατάει» και βαθμιαία αυτοκαταργείται χάνοντας το δυναμισμό του.

Παρόλα τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που προσάπτονται στον μαζικό τουρισμό είναι γεγονός ότι το μοντέλο της συγκεκριμένης μορφής σύγχρονου τουρισμού, που τόσο άνθησε κατά τις τελευταίες δεκαετίες μοιάζει να έχει αρχίσει να εγκαταλείπεται προς όφελος κάποιων άλλων μορφών, που ικανοποιούν σε μεγαλύτερο πλέον βαθμό, ανάγκες ή απλά επιθυμίες του σύγχρονου ανθρώπου, πέραν από την απλή τάση για φυγή, αλλαγή παραστάσεων και αναψυχή. Αυτές οι μορφές δεν είναι άλλες από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που θα περιγραφούν στη συνέχεια της εργασίας μας¹³.

II. Οι Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Στα πλαίσια όσων αναφέραμε παραπάνω αντιλαμβανόμαστε ότι οι σύγχρονες μορφές τουρισμού περιλαμβάνουν εκτός από τον μαζικό, τον εναλλακτικό τουρισμό. Ανάμεσα στις διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που την τελευταία δεκαετία έχουν κάνει την εμφάνισή τους στο παγκόσμιο σκηνικό πολλές είναι αυτές που έχουν διαδοθεί αρκετά και ολοένα και περισσότερο κερδίζουν έδαφος έναντι του παραδοσιακού ή του μαζικού τουρισμού. Το κύριο χαρακτηριστικό των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι η εξειδίκευση και πολλές εναλλακτικές λύσεις που προτείνονται στον τουρίστα προκειμένου να επιλέξει τις διακοπές και τον τουρισμό που ανταποκρίνεται όσο το δυνατόν περισσότερο στις ανάγκες του.

---

¹³ Ανδριώτης Κ., Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά του, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://www.uehr.panteion.gr/topos/gr/pdf/7_andriotis.pdf

Είναι γεγονός ότι ο κλάδος του τουρισμού συνολικά συμβάλλει καθοριστικά στην ταχύρυθμη οικονομική ανάπτυξη αλλά και στη δραστική μείωση της ανεργίας. Για να διαδραματίσει, ωστόσο ακόμη περισσότερο ένα πρωταγωνιστικό ρόλο στην παγκόσμια σκηνή θα πρέπει να δραστηριοποιείται στην περιφέρεια αλλά και να απευθύνεται εκτός από μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις και οργανισμούς και σε μικρού ή μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις. Θα πρέπει, δηλαδή να αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερη δυναμική και να βοηθήσει ακόμη περισσότερο στην οικονομία κάθε χώρας, ενώ παράλληλα θα αναπτύσσει κάποιες από τις πλέον διαδεδομένες εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως ο συνεδριακός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός κ.α.¹⁴

Πάντως πριν προβούμε στην αναλυτική περιγραφή των διαφόρων μορφών εναλλακτικού τουρισμού, που θα ακολουθήσει στη συνέχεια, κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι ο εναλλακτικός τουρισμός εκτός από τη συμβολική έννοια που έχει αποκτήσει ως μορφή τουρισμού, της οποίας τα κύρια χαρακτηριστικά είναι η αναζήτηση της αυθεντικότητας και της επαφής με τη φύση, η άρνηση των απρόσωπων τουριστικών πακέτων, η αποφυγή των κοσμικών παραλιών ή ο συνδυασμός των διακοπών με την προσφορά εθελοντικής εργασίας, αναφέρεται σε κάθε ειδική μορφή τουρισμού, η οποία προσελκύει τουρίστες με ειδικά ενδιαφέροντα, συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και τέλος προσφέρει λύσεις σε προβλήματα της τουριστικής εποχικότητας.

Παρόλες τις πολλές και διαφορετικές μορφές του εναλλακτικού τουρισμού οι οποίες θα περιγραφούν στη συνέχεια είναι σημαντικό να τονιστεί ότι σε καμία περίπτωση αυτές δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τον μαζικό τουρισμό, με την έννοια του παραθαλάσσιου μαζικού τουρισμού. Αντίθετα, υπάρχουν και αναπτύσσονται στην πλειοψηφία τους συμπληρωματικά προς αυτόν, συμβάλλοντας, κατά κύριο λόγο, στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των περιοχών της περιφέρειας.

Όπως προαναφέραμε, στη συνέχεια θα αναπτυχθούν οι βασικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού καθώς και η διάδοση αυτών στο σύγχρονο περιβάλλον. Στα

---

¹⁴ Σφακιανακάνης Μ.Κ., Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Έλλην, Αθήνα (2000)

πλαίσια αυτά ιδιαίτερη αναφορά θα ακολουθήσει στον πολιτιστικό τουρισμό, στον αγροτουρισμό, στον θεραπευτικό τουρισμό, στον αθλητικό τουρισμό, στον χειμερινό τουρισμό, στον συνεδριακό τουρισμό, στον αστικό τουρισμό, στον θρησκευτικό τουρισμό καθώς και σε διάφορες άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού.

(α) Πολιτιστικός (Εκπαιδευτικός) Τουρισμός

Ο πολιτιστικός τουρισμός σε πολλές περιπτώσεις συναντάται και ως εκπαιδευτικός τουρισμός καθώς βασικός άξονας αλλά και στόχος αυτού είναι η δραστηριότητα γύρω από μνημεία τουριστικού ενδιαφέροντος με πολιτιστική διάσταση. Στη χώρα μας, σε μεγάλο βαθμό οι διάφορες τουριστικές δραστηριότητες αλλά και γενικότερα το τουριστικό ενδιαφέρον ενός τουρίστα βρίσκεται και επικεντρώνεται γύρω από τα μνημεία πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς¹⁵.

Παρόλο που το παραπάνω αποτελεί την ελληνική πραγματικότητα ωστόσο ένα σημαντικό μέρος του τουριστικού μας ρεύματος που σχετίζεται λιγότερο ή περισσότερο με τον πολιτισμό μας δείχνει σημάδια κόπωσης και υποχώρησης. Επιπρόσθετα, μεγάλης σημασίας είναι και το γεγονός ότι η διαρκής αλλά και εντατική εμπορική εκμετάλλευση των αρχαιολογικών χώρων, των μουσείων σχετικής κληρονομιάς ενέχει τον κίνδυνο της βλάβης στα μνημεία και την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας μας.

Βέβαια, θα πρέπει ο τουρισμός αυτός, όπως και γίνεται, αργά αλλά σταδιακά, να αποτελέσει τη βασικότερη σύγχρονη εναλλακτική μορφή τουρισμού στη χώρα μας δεδομένης και της πληθώρας των επιλογών που ο καταναλωτής δύναται να έχει. Οι πολιτιστικοί θησαυροί που κληρονομεί ο κάθε ένας από εμάς αποτελούν στοιχείο γνώσης και παιδείας για τους Έλληνες, αλλά και την ευρύτερη ανθρωπότητα. Ως εκ τούτου η επισκεψιμότητα και η προσβασιμότητα στους χώρους αυτούς θα πρέπει να υποστηρίζεται και να διασφαλίζεται κάτω από συνθήκες προστασίας των θησαυρών.

Η μη αξιοποίηση, ανάδειξη και συντήρηση των μνημείων συνιστά την χειρότερη εκδοχή που δικαιολογεί κάθε προβληματισμό. Ο λόγος, λοιπόν, γίνεται για ένα

---

¹⁵ Πολιτιστικός Τουρισμός, Μια σημαντική εναλλακτική λύση, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://users.forthnet.gr/agn/istam/toyri1.htm>

συγκεκριμένο και περιορισμένο όριο εκμετάλλευσης που κάθε χώρος μπορεί να αντέξει. Εκτός από την ένταση της εκμετάλλευσης και της ως εκ τούτου επιβάρυνσης των μνημείων, ζήτημα τίθεται και ως προς το ποιόν των δραστηριοτήτων, δεδομένου ότι οι χώροι θεωρούνται ιεροί. Με αυτό το γνώμονα οριοθετείται κατά κάποιο τρόπο μία βέλτιστη συνισταμένη των διαφορετικών προσεγγίσεων.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, λοιπόν, αντιλαμβανόμαστε ότι η Ελλάδα έχει μια πολύ μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά που αν την εκμεταλλευθεί κατάλληλα θα προσελκύσει ένα μεγάλο μέρος της παγκόσμιας τουριστικής κίνησης. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, οι παραδοσιακοί οικισμοί και τα ιστορικά κέντρα των πόλεων αποτελούν βασικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και φυσιογνωμίας της χώρας μας.

Εάν στα παραπάνω προσθέσουμε τον πλούτο και ποικιλία της ελληνικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς το επιχειρήμα ενισχύεται ακόμη περισσότερο. Είναι γεγονός ότι πληθώρα παραδοσιακών κτιρίων και πληθυσμών, βυζαντινών μεγάρων και μνημείων σε πολλές περιπτώσεις σημεία προσέλκυσης για τους τουρίστες που επισκέπτονται τη χώρα μας¹⁶.

Έτσι, εάν αναλογιστούμε και μελετήσουμε όλες τις εναλλακτικές πηγές ενδιαφέροντος πολιτιστικής φύσης που ο τουρίστας έχει εύκολα μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, όπως εξάλλου αναφέραμε και παραπάνω, ότι ο πολιτιστικός (εκπαιδευτικός) τουρισμός θα πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο της ελληνικής πολιτικής σχετικά με την ανάπτυξη και προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

(β) Αγροτουρισμός

Ο Αγροτουρισμός είναι από τις σημαντικότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού στη χώρα μας. Σε γενικές γραμμές Αγροτουρισμός ονομάζεται η εναλλακτική εκείνη μορφή τουρισμού η οποία αναπτύσσεται σε μη τουριστικά, (ή σε μικρό βαθμός) κορεσμένες αγροτικές περιοχές και συνδέεται με κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές αξίες, οι οποίες επιτρέπουν τόσο στους οικοδεσπότες όσο και στους

---

¹⁶ Πολιτισμός, δηλαδή Ζωή (για ένα νέο στοίχημα στην περιφέρεια), διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://syn12.pblogs.gr/2007/09/politismos-dhladh-zwh-gia-ena-neo-stoihhma-sthn-perifereia.html>

φιλοξενούμενους των περιοχών αυτών να υφίστανται αλληλεπιδράσεις και να μοιράζονται εμπειρίες. Ο Αγροτουρισμός δηλαδή, ως επί το πλείστον στηρίζεται στην αγροτική ζωή και φύση μιας περιοχής, που την αναγάγει σε αντικείμενο τουριστικής χροιάς.

Εάν θελήσουμε να προβούμε σε μία σύντομη ιστορική αναδρομή στην εν λόγω μορφή εναλλακτικού τουρισμού θα πρέπει να κάνουμε αναφορά στην ιστορικά πρώτη εμφάνιση του τουρισμού υπαίθρου και του αγροτουρισμού. Αυτή τοποθετείται το 19^ο αιώνα, όταν ο τότε αστικός πληθυσμός πραγματοποιούσε εκδρομές με τους ατμοκίνητους σιδηρόδρομους. Ο αγροτουρισμός, ωστόσο, ως συγκροτημένη εναλλακτική μορφή τουρισμού, εμφανίζεται για πρώτη φορά τη δεκαετία του '60 στις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ στη χώρα μας, οι πρώτες μορφές αγροτουριστικής δραστηριότητας έλαβαν χώρα το 1984, με την ίδρυση των πρώτων γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών¹⁷.

Ως δραστηριότητα αναπτύσσεται από τους μόνιμους κατοίκους των περιοχών του πρωτογενούς τομέα, οι οποίοι χρησιμοποιούν τον αγροτουρισμό ως συμπληρωματική πηγή εισοδήματος και πολύ σπάνια ως κύρια πηγή αυτού. Για να καταλάβουμε πληρέστερα τη φύση της συγκεκριμένης μορφής εναλλακτικού τουρισμού κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στα κύρια χαρακτηριστικά του αγροτουριστικού προϊόντος είναι.

Τα πλέον σημαντικά στοιχεία και χαρακτηριστικά του αγροτουριστικού προϊόντος είναι η απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος και η γνωριμία με τα χαρακτηριστικά φυσικά τοπία, η επαφή και η γνωριμία με την τοπική αγροτική πολιτιστική κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμα των κατοίκων, η συμμετοχή σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις, η προσφορά διαφοροποιημένων, υψηλής ποιότητας τουριστικών προϊόντων, η παρατήρηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και πιθανώς η συμμετοχή σε αυτές και η άσκηση παράλληλων τουριστικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο.

Στον τομέα του αγροτουρισμού τα καταλύματα που τον υποστηρίζουν δύναται να κατηγοριοποιηθούν σε τέσσερις ομάδες. Στα πλαίσια αυτά τα εν λόγω καταλύματα

---

¹⁷ Αφιερώματα Αγροτουρισμός: Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας αγροτικής ανάπτυξης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.anthropos.gr/spots/tourism/agro.asp>

διακρίνονται σε μικρές ξενοδοχειακές μονάδες – ξενώνες, σε ενοικιαζόμενα δωμάτια στα σπίτια αγροτικών οικογενειών, σε ανεξάρτητες αγροτικές κατοικίες παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και σε κάμπινγκ σε αγροκτήματα, τα οποία δεν είναι διαδεδομένα στην Ελλάδα σε αντίθεση με ορισμένες περιοχές της Ευρώπης.

Από όλα τα παραπάνω δεν είναι δύσκολο να αντιληφθούμε ότι η υποδομή του αγροτουρισμού δεν είναι μεγάλης κλίμακας, ιδιαίτερη εάν συγκριθεί με την αντίστοιχη του μαζικού όπου μεγάλα ποσά απαιτούνται για τη χρηματοδότηση και υποστήριξη των διαφόρων απαραίτητων υποδομών.

Ο Αγροτουρισμός έχει μεγάλη διάδοση στη σύγχρονη κοινωνία λόγω κυρίων των πολλών και σημαντικών πλεονεκτημάτων του. Αρχικά κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι μέσα από αυτόν δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας και κατά συνέπεια συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Το πλεονέκτημα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική πληθυσμιακή μείωση και δημογραφική γήρανση. Επιπρόσθετα, ο αγροτουρισμός δύναται να οδηγήσει στη δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον και συμβάλλουν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των μόνιμων κατοίκων. Επιπλέον, στα πλεονεκτήματα του αγροτουρισμού μπορούμε να προσθέσουμε την προώθηση των γεωργικών παραδοσιακών προϊόντων στην αγορά και η αύξηση των εσόδων των ατόμων που ασχολούνται με το γεωργικό τομέα. Ακόμη, είναι σημαντικό το γεγονός ότι ο αγροτουρισμός αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυνατότητας συνδυασμού της περιφερειακής ανάπτυξης και της προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος. Αποτελεί δηλαδή μια τουριστική δραστηριότητα που δεν δρα ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους. Αντίθετα, συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση τόσο των μόνιμων κατοίκων όσο και των επισκεπτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τέλος, άλλο ένα σημαντικό πλεονέκτημα του αγροτουρισμού είναι το ότι ως δραστηριότητα, αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, που ως γνωστόν, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού.

(γ) Θεραπευτικός (Ιαματικός Τουρισμός) – Θαλασσοθεραπεία

Ο Θεραπευτικός τουρισμός εμφανίζεται στη βιβλιογραφία και ως Ιαματικός τουρισμός. Αποτελεί μία ιδιαίτερη σύγχρονη μορφή τουρισμού λόγω των ειδικών και εξειδικευμένων αναγκών που καλύπτει, ενώ παράλληλα επιφέρει πληθώρα σημαντικών πλεονεκτημάτων. Για τα σημαντικά αυτά πλεονεκτήματα οφείλεται και η ελάχιστη επήρεια που εισπράττει ο από τις δυσμενείς παγκόσμιες συγκυρίες καθώς απευθύνεται σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες¹⁸.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σε πολλές χώρες λειτουργούν πολλά επιτυχημένα κέντρα τουρισμού υγείας ενώ για πολλές από αυτές τις χώρες ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό κομμάτι της οικονομίας τους (π.χ. Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία κτλ).

Ένα από τα χαρακτηριστικά του θεραπευτικού τουρισμού είναι ότι σπάνια τα πακέτα διακοπών αφορούν αποκλειστικά και μόνο σε θεραπείες και ιαματικές δράσεις. Αντίθετα, τα εν λόγω πακέτα διακοπών προορισμού σε αυτά τα κέντρα συνδυάζονται τις περισσότερες φορές και με προσφορά άλλων τουριστικών υπηρεσιών αναψυχής, αναζωογόνησης, σπορ και πολιτιστικών δραστηριοτήτων της υψηλής κοινωνικής ζωής γιατί απευθύνονται όχι μόνο σε ασθενείς αλλά και στους συνοδούς των ασθενών, καθώς και σε άλλους επισκέπτες συνήθως ανωτέρου εισοδηματικού επιπέδου.

Η ανάπτυξη όλων των παραπάνω δραστηριοτήτων να μεν προϋποθέτει χρήμα και αυξημένες οικονομικές δυνατότητες αλλά όπως είναι κατανοητό απευθύνεται και σε άτομα και ομάδες ατόμων που μπορούν να τις υποστηρίξουν. Πάντως, άλλο ένα ακόμη θέμα που θεωρείται πολύ σημαντικό στη συγκεκριμένη μορφή τουρισμού είναι ο τομέας έρευνας αγοράς και ανάπτυξης των πωλήσεων του τουρισμού υγείας. Υπάρχουν κάποιες ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες έχουν προχωρήσει στο θέμα της έρευνας αγοράς και της διαφήμισης και προσφέρουν σε συνεργασία με τις εθνικές τους αεροπορικές εταιρείες «ελκυστικά» πακέτα διακοπών για την ομορφιά και καλή φυσική κατάσταση στα κέντρα υγείας που αποτελούνται από συγκροτήματα ξενοδοχείων με θερμά λουτρά και όλη την υποδομή σε περιβάλλον ιδανικό για

---

¹⁸ Θεραπευτικός-Ιαματικός Τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.visitgreece.gr/pages.php?pageID=410&langID=1>

θεραπεία και ξεκούραση. Τα τουριστικά αυτά πακέτα διακινούνται από ειδικούς τουριστικούς πράκτορες σε διεθνή κλίμακα και απευθύνονται συνήθως σε πελατεία υψηλού εισοδηματικού επιπέδου.

Στη χώρα μας ο θεραπευτικός τουρισμός ως επί το πλείστον στηρίζεται και αφορά στην ανάπτυξη των ιαματικών πηγών. Οι ιαματικές πηγές που υπάρχουν σε διάφορα σημεία ανά την Ελλάδα έχουν νερά που έχουν ποικίλη φυσικοχημική σύσταση και ενδείκνυνται για εφαρμογή στη σύγχρονη φυσική υδροθεραπεία. Σε όλες τις ιαματικές πηγές που λειτουργούν στην Ελλάδα συναντάται μόνο η μορφή της θεραπείας και όχι η προσφορά υπηρεσιών που έχουν σχέση με την αναζωογόνηση του οργανισμού. Αυτό σημαίνει ότι τα κέντρα θεραπευτικού τουρισμού που λειτουργούν στη χώρα μας είναι κέντρα ιαματικού τουρισμού και όχι κέντρα τουρισμού υγείας.

Ανάμεσα στις μορφές υδροθεραπείας που εφαρμόζονται στην Ελλάδα είναι η λουτροθεραπεία και η πηλοθεραπεία, η ποσιθεραπεία και η εισπνοθεραπεία. Η υδροθεραπεία μπορεί να είναι εσωτερική ή εξωτερική. Η εσωτερική υδροθεραπεία περιλαμβάνει την ποσιθεραπεία, την εισπνοθεραπεία και τις ρινικές, στοματικές, γυναικολογικές πλύσεις. Η εξωτερική υδροθεραπεία περιλαμβάνει την λουτροθεραπεία και την πηλοθεραπεία. Επιπρόσθετα, σε ορισμένες από τις ιαματικές πηγές στην Ελλάδα, που έχουν σύγχρονο εξοπλισμό εφαρμόζονται και οι νέες μέθοδοι της λουτροθεραπείας όπως καταιονήσεις, υδρομαλάξεις, υδροκινησιοθεραπεία, ασκήσεις γυμναστικής, φυσιοθεραπεία¹⁹.

Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα νερά των συγκεκριμένων πηγών διαφέρουν από τα συνηθισμένα, είτε λόγω της υψηλής τους θερμοκρασίας είτε λόγω της παρουσίας σπάνιων δραστικών συστατικών. Τα νερά αυτά χαρακτηρίζονται ως μεταλλικά εξαιτίας της θερμοκρασίας ή της γενικής τους χημικής σύστασης. Εκτός από τις ψυχρές μεταλλικές πηγές υπάρχουν και οι θερμοπηγές, με τις οποίες οικοδομήθηκε ένας κλάδος θεραπευτικής αγωγής, η ιαματική υδροθεραπεία.

---

¹⁹ Αφιέρωμα: εναλλακτικές μορφές τουρισμού: σημαντικός αρωγός στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://www.traveldailynews.gr/makeof.asp?central_id=1244&permanent_id=1

Η γεωγραφική κατανομή των πηγών δεν είναι τυχαία, καθώς συνδέεται είτε με τεκτονικά γεγονότα, όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών του Καϊάφα, της Κυλλήνης και του Λαγκαδά, είτε με ηφαιστειακές δραστηριότητες όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών των Μεθάνων, της Μήλου, της Λέσβου, της Σαμοθράκης και της Λήμνου.

Από τα βασικά χαρακτηριστικά του θεραπευτικού (ιαματικού) τουρισμού της χώρας μας είναι ότι η ζήτηση για αυτόν χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα, ιδίως στις μεγάλες λουτροπόλεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό των λουομένων προσέρχεται κατά πρώτον το μήνα Σεπτέμβριο και ακολουθεί ο μήνας Αύγουστος αντίθετα με ότι συμβαίνει στον υπόλοιπο τουρισμό του οποίου ο μήνας αιχμής είναι ο μήνας Αύγουστος.

(δ) Αθλητικός Τουρισμός

Αναμφίλεκτα ο τουρισμός και ο αθλητισμός τις τελευταίες δεκαετίες αποτελούν δύο από τους πλέον αναπτυγμένους τομείς τόσο σε διεθνές-ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε εθνικό. Πιο συγκεκριμένα, μετά από τη δεκαετία του 1960 οι δυο προαναφερθέντες τομείς εξελίχθηκαν στις πιο κερδοφόρες βιομηχανίες του παγκόσμιου οικονομικού στερεώματος.

Εάν θελήσουμε να προσεγγίσουμε εννοιολογικά τον αθλητικό τουρισμό θα πρέπει ως επί το πλείστον να αναφερθούμε σε αυτόν ως μία μορφή ενεργητικής και παθητικής ανάμιξης σε αθλητικές δραστηριότητες όπου η συμμετοχή είναι τυχαία ή οργανωμένη και γίνεται για επαγγελματικούς ή μη λόγους με προϋπόθεση τη μετακίνηση μακριά από τον τόπο διαμονής και εργασίας.

Ο ορισμός του αθλητικού τουρισμού μας οδηγεί να τον αντιλαμβανόμαστε ως ένα ιδιαίτερα σύνθετο και ευρύ φαινόμενο. Λόγω της ιδιαιτερότητάς του αυτής είναι απαραίτητο για την ανάπτυξή του να υπάρχει διευρυμένη υψηλής ποιότητας υποδομή σε διάφορους τομείς υποστήριξης, οι οποίοι είναι το φυσικό περιβάλλον, οι υπηρεσίες, η διασκέδαση, οι μεταφορές, το τεχνητό περιβάλλον, η στέγαση, η πολιτιστική κληρονομιά, οι οργανισμοί και οι κατασκευασμένες διευκολύνσεις.

Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, και με δεδομένη την ανάπτυξη του τουρισμού και του αθλητισμού, άρχισε σταδιακά να εμφανίζεται και να αναπτύσσεται ο αθλητικός Σύγχρονες μορφές τουρισμού

τουρισμός ως μία σύγχρονη μορφή τουρισμού. Η μορφή αυτή ανήκει στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και έχει στόχο να την περιγραφεί και μελέτη της ειδικής μορφής τουρισμού που συνδυάζει την αθλητική δραστηριότητα. Ο αθλητικός τουρισμός θεωρείται σύγχρονο φαινόμενο σε αντίφαση με τη διαχρονικά στενή σχέση μεταξύ αθλητισμού και τουρισμού. Ο λόγος είναι ότι μόλις τα τελευταία χρόνια άρχισε να αντιμετωπίζεται ως αυτόφωτο κομμάτι της τουριστικής και της αθλητικής βιομηχανίας αλλά και να αποκτά ακαδημαϊκή οντότητα²⁰.

Σε συνέχεια σε όσα αναφέραμε παραπάνω μπορούμε να αναφέρουμε ότι ο αθλητικός τουρισμός συνδυάζει δυο από τις πλέον δημοφιλείς δραστηριότητες, τον τουρισμό και τον αθλητισμό. Έτσι, ο αθλητικός τουρισμός κατάφερε να προσελκύσει σημαντικό αριθμό ενδιαφερομένων αποκτώντας την αντίστοιχη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική σημασία σε κάθε περιοχή ή και χώρα που αυτός έκανε την εμφάνισή του²¹.

Επιπρόσθετα, στον τομέα αυτό οι παραγωγοί της τουριστικής βιομηχανίας οι οποίοι ανέκαθεν αναζητούσαν νέους τομείς επέκτασης των δραστηριοτήτων τους διέκριναν νωρίς τα οικονομικά κυρίως οφέλη του αθλητικού τουρισμού και προχώρησαν σε σημαντικές επενδύσεις. Για αυτό το λόγο η συγκεκριμένη σύγχρονη μορφή τουρισμού χαρακτηρίζεται από γοργό ρυθμό ανάπτυξης, μεγάλες δυνατότητες εξέλιξης αλλά και από ιδιαίτερο ενδιαφέρον που δημιουργεί σε όλους τους εμπλεκόμενους στο τουριστικό κύκλωμα, παραγωγούς και καταναλωτές.

Σχετικά με τη διεθνή και την ελληνική πραγματικότητα στο αθλητικό τουρισμό κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι υπάρχει σημαντική διαφορά στη διάδοση και ανάπτυξη αυτού. Αναφορικά με την αρχική εμφάνιση του αθλητικού τουρισμού στην παγκόσμια σκηνή έγινε με τη μορφή σεμιναρίων, διαλέξεων και μαθημάτων που προσέφεραν διάφορα ιδρύματα κυρίως στις Η.Π.Α. και στον Καναδά χωρίς όμως να υπάρχει εκπαίδευση πανεπιστημιακού επιπέδου. Η πρώτη πραγματική εμφάνιση της συγκεκριμένης σύγχρονης μορφής τουρισμού έλαβε χώρα το 1998 όταν

---

²⁰ Παπατζάνης Γ., Αθλητικός Τουρισμός - Εναλλακτική μορφή τουρισμού με ευοίωνες προοπτικές, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://news.pathfinder.gr/announcements/90404.html>

²¹ Ζητούμενο ο αθλητικός τουρισμό, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.philoxenous.gr/detail.php?id=1512>

παρουσιάστηκε για πρώτη φορά πρόγραμμα σπουδών αθλητικού τουρισμού από το πανεπιστήμιο του Luton στη Μεγάλη Βρετανία με την καθιέρωση πανεπιστημιακού τίτλου σπουδών.

Στη χώρα μας ο αθλητικός τουρισμός προσελκύει μεγάλο αριθμό ατόμων παρόλο που είναι πολυέξοδος. Το ενδιαφέρον του έγκειται κυρίως στις μοναδικές και αξέχαστες εμπειρίες που αυτός προσφέρει. Το άμεσο όφελος για έναν τόπο, που διοργανώνει αγώνες φαίνεται γρήγορα και είναι σε μετρητά, ενώ το έμμεσο όφελος, που είναι και μεγαλύτερο, φαίνεται μετά από αρκετά χρόνια, αφού όλο και περισσότεροι τουρίστες επισκέπτονται την περιοχή. Ο αθλητικός τουρισμός είναι ένα εργαλείο, το οποίο αν χρησιμοποιηθεί σωστά μπορεί να αποφέρει μεγάλα κέρδη, να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας, ακόμη και να συνεισφέρει στην πολιτιστική κουλτούρα των ανθρώπων.

(ε) Χειμερινός Τουρισμός

Η συγκεκριμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού σε πολλούς μπορεί να φαίνεται αρκετά ξένη για τα δεδομένα της χώρας μας, καθώς η Ελλάδα είναι γνωστή για το καλοκαίρι, τον ήλιο και τον τουρισμό της. Παρόλο λοιπόν που η χώρα μας αποτελεί έναν παραδοσιακό θερινό προορισμό δεν μπορούμε να παραλείψουμε να αναφερθούμε στην ολοένα και μεγαλύτερη ανάπτυξη που ο χειμερινός τουρισμός υφίσταται.

Προκειμένου να μελετήσουμε πληρέστερα την περίπτωση του χειμερινού τουρισμού κρίνεται σκόπιμο να παραθέσουμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην ανάπτυξη της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού. Το πρώτο χιονοδρομικό κέντρο, που αποτέλεσε προορισμό χειμερινού τουρισμό σχεδιάστηκε το 1954 στο Σέλι Βερμίου και αναπτύχθηκε ουσιαστικά τη δεκαετία του '90 όταν η χιονοδρομία έγινε περισσότερο δημοφιλής στους Έλληνες.

Από την πρώτη αυτή εμφάνιση έχουν μέχρι σήμερα δημιουργηθεί και αναπτυχθεί πάνω από είκοσι χιονοδρομικά κέντρα σε όλη τη χώρα, δίνοντας με αυτό τον τρόπο στους τουρίστες να απολαμβάνουν εναλλακτικό τουρισμό και κατά τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου.

Ο κλάδος του χειμερινού τουρισμού γνωρίζει τη σταδιακή ανάπτυξη και ολοένα και περισσότερο συγκαταλέγεται στις πιο δημοφιλείς μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Παρόλα αυτά οι επενδύσεις στον τομέα αυτό του τουρισμού ακόμη δεν είναι σημαντικές και τα επίπεδα υπηρεσιών των χιονοδρομικών κέντρων κυμαίνονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Οι επενδύσεις αυτές στην συντριπτική πλειοψηφία γίνονται από το κράτος και τα χιονοδρομικά κέντρα είναι, άμεσα ή έμμεσα, εξαρτώμενα τόσο διοικητικά όσο και οικονομικά από αυτό²².

Στα πλαίσια όσων αναφέραμε παραπάνω μπορούμε να αντιληφθούμε ότι ο χειμερινός αθλητικός τουρισμός δύναται να καλύψει τρία κεφάλαια διαφορετικά κεφάλαια: τη διοργάνωση εθνικών και διεθνών γεγονότων, τις διάφορες προετοιμασίες για τα συγκεκριμένα γεγονότα και τον ατομικό χειμερινό αθλητισμό²³.

Εφόσον τα τελευταία χρόνια λοιπόν ο τουρισμός αποτελεί μια από τις προτεραιότητες της ευρωπαϊκής αλλά και της εθνικής πολιτικής είναι σημαντικό να δημιουργηθούν σταδιακά αλλά και ποιοτικά όλες εκείνες οι προϋποθέσεις που θα οδηγήσουν την Ελλάδα να γίνει μια ανταγωνιστική χώρα και στον τομέα του χειμερινού τουρισμού. Οι προϋποθέσεις αυτές έγκεινται ως επί το πλείστον σε πρωτοβουλίες και μέτρα μακροχρόνιας πνοής τόνωση της ζήτησης του χειμερινού ελληνικού τουριστικού προϊόντος και σε ενίσχυση της προσφοράς και βελτίωσης των παρεχομένων υπηρεσιών των Χιονοδρομικών Κέντρων.

(στ) Συνεδριακός Τουρισμός

Ο Συνεδριακός τουρισμός απευθύνεται σε ένα είδος τουρισμού που δίνει ιδιαίτερη βάση στην ανθρώπινη επαφή. Προσπαθεί παράλληλα με την ανθρώπινη επαφή να εναρμονίσει και τα τεχνολογικά μέσα και πολυμέσα προκειμένου να ανταποκριθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις προσδοκίες και ανάγκες των καταναλωτών-πελατών.

---

²² Στις τελευταίες θέσης η ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού στην Ελλάδα, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://financial.kathimerini.gr/?page=news_home_details&new_id=26274

²³ Χειμερινός τουρισμός, Κοκκώσης: Ο χιονοδρομικός τουρισμός έχει μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://www.traveldailynews.gr/new.asp?newid=19699&subcategory_id=28

Η Ελλάδα έχει σχεδόν μηδενική ανάπτυξη και διάδοση της συγκεκριμένης μορφής εναλλακτικού τουρισμού, παρόλο που σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα επίπεδα βρίσκονται σε αρκετά υψηλά επίπεδα. Έτσι, σε γενικές γραμμές και σύμφωνα με σχετικές έρευνες γνωρίζουμε ότι ο συνεδριακός τουρισμός καλύπτει το 3-4% του αριθμού των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών διεθνώς και το 6-7% της συνολικής εισροής τουριστικού συναλλάγματος. Σε αρκετές όμως από τις μικρότερες βορειοευρωπαϊκές και σε ορισμένες κεντροευρωπαϊκές χώρες καθώς και σε πολλές από τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες ή μεγαλουπόλεις, η οικονομική σημασία του συνεδριακού τουρισμού σε σχέση με τον τουριστικό τομέα ως σύνολο φαίνεται να υπερβαίνει αρκετά τους διεθνείς μέσους όρους που προαναφέρθηκαν.

Πιο συγκεκριμένα, για τη χώρα μας μπορούμε να προσθέσουμε ότι αυτή κατέχει μια από τις τελευταίες θέσεις στην Ευρώπη (1-2% του συνολικού αριθμού των συνεδριακών εκδηλώσεων που καταγράφονται από την International Meetings Association (ICCA) τα πρόσφατα χρόνια). Αναφορικά με τις περιοχές που σε μεγαλύτερο βαθμό έχουν αναπτύξει τον συνεδριακό τουρισμό στη χώρα μας θα πρέπει να αναφερθούμε στην Αθήνα η οποία συγκεντρώνει το 40% περίπου της συνολικής συνεδριακής κίνησης τα τελευταία χρόνια. Σημαντικά ωστόσο είναι και τα μερίδια της Κρήτης, της Δωδεκανήσου και της Μακεδονίας²⁴.

Οι κυριότερες πηγές ζήτησης συνεδριακών υπηρεσιών είναι δύο, δηλ. τα διάφορα είδη οργανώσεων (επιστημονικών, επαγγελματικών, κ.ά.) από τη μια μεριά (association market), που καλύπτουν περισσότερο από το ήμισυ της συνολικής κίνησης και οι μεγάλες κυρίως επιχειρήσεις (corporate market) από την άλλη, που καλύπτουν μεν μικρότερο μέρος της κίνησης σε αριθμούς αλλά αρκετά μεγαλύτερο μέρος του οικονομικού αντικειμένου, λόγω υψηλότερης κατά κεφαλήν δαπάνης.

Ο συνεδριακός τουρισμός παρουσιάζει γενικά μικρότερο βαθμό εποχικότητας από το τουρισμό συνολικά καθώς και εποχική συμπληρωματικότητα με τη μεγάλη μάζα του γενικού τουρισμού. Θα πρέπει ωστόσο να γίνει σωστή αξιολόγηση της σημασίας

---

²⁴ Συνεδριακός τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.skiathos.gr/clorida-panida/11.html>

της συγκεκριμένης μορφής εναλλακτικού τουρισμού καθώς η ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού μπορεί να αποβεί πολύ αρκετά σημαντική²⁵.

Το παραπάνω ενισχύεται εάν μελετήσουμε τους παράγοντες εκείνους που αποτελούν θετικά αποτελέσματα του χειμερινού τουρισμού. Στα πλαίσια αυτά η μέση δαπάνη ανά συνεδριακό επισκέπτη είναι αρκετά μεγαλύτερη από το μέσο επισκέπτη, αυξάνοντας έτσι το οικονομικό αντικείμενο, το οποίο και ενδιαφέρει περισσότερο, ο συνεδριακός τουρισμός μπορεί να μην αναμένεται να επηρεάσει εντυπωσιακά την συνολική τουριστική κίνηση. Λόγω όμως της ομαλότερης εποχικής του κατανομής σε σύγκριση με το γενικό τουρισμό και της εποχικής συμπληρωματικότητας της συνεδριακής κίνησης με τη συνολική τουριστική κίνηση, ο σχετικά μικρός αριθμός πρόσθετων επισκεπτών μπορεί να αυξήσει σε ανάλογη ή και μεγαλύτερη έκταση τους βαθμούς πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων που επωφελούνται από τη συνεδριακή κίνηση. Λόγω και της δομής του κόστους των ξενοδοχειακών μονάδων η βελτίωση αυτή της πληρότητας μπορεί να έχει κρίσιμη σημασία για τα οικονομικά τους αποτελέσματα και την οικονομική τους υγεία. Με τη σειρά της η ενίσχυση της οικονομικής ευρωστίας των οικονομικών μονάδων του τομέα επηρεάζει και τις προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης του, και την αποδοτικότητα του. Οι συνεδριακές εκδηλώσεις οδηγούν σε πολύ σημαντική δευτερογενή αύξηση της τουριστικής κίνησης.

Η μορφή αυτή περιλαμβάνει την οργάνωση συνεδρίων και διεθνών εκθέσεων σε περιοχές που προσφέρουν και άλλες δυνατότητες. Δυστυχώς για τη χώρα μας ενώ οι δυνατότητες που διαθέτει για την ανάπτυξη του τουρισμού αυτού είναι πολύ μεγάλες, βρίσκεται στην τελευταία θέση στη διεθνή συνεδριακή πίτα από την άποψη του αριθμού συνεδρίων που φιλοξενεί ετήσια. Η μέχρι σήμερα πείρα δείχνει ότι όσες ελληνικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις επένδυσαν σε μεγάλα και σύγχρονα συνεδριακά κέντρα διαπίστωσαν ότι ο τζίρος των συνεδριακών πελατών τους ήταν διπλάσιος από αυτόν των άλλων πελατών τους και ότι παρά τη διεθνή ύφεση η ζήτηση για συνεδριακό τουρισμό αυξάνει σε αντίθεση με το γενικό τουρισμό που μειώνεται.

---

²⁵ Συνεδριακός τουρισμός και ταξίδια κινήτρων στα νησιά, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.kykladesnews.gr/default.asp?pid=4&la=1&cID=1&nID=7177>

Για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού απαιτείται η λήψη μιας σειράς μέτρων τα οποία σχετίζονται τόσο με την υποδομή όσο και με την αλλαγή του θεσμικού πλαισίου για τους οργανωτές συνεδρίων και εκθέσεων καθώς πολλά μη ειδικευμένα άτομα οργανώνουν σήμερα συνέδρια με αποτέλεσμα να δυσφημίζεται η Ελλάδα στο εξωτερικό. Όσον αφορά την υποδομή την τελευταία περίοδο υπάρχει μια έντονη κινητικότητα εκ μέρους της πολιτείας για να καλυφθούν οι ελλείψεις και παραλείψεις των προηγούμενων χρόνων.

(ζ) Αστικός Τουρισμός

Είναι δεδομένο ότι ο αστικός τουρισμός ως μία σύγχρονη μορφή τουρισμού βρίσκεται στο επίκεντρο των ενεργειών για πολλές τοπικές και εθνικές αυτοδιοικήσεις. Η σημασία της ανάπτυξης της συγκεκριμένης μορφής τουρισμός γίνεται εύκολα αντιληπτή και από το μεγάλο αριθμό τουριστών-επισκεπτών που επισκέπτονται τα μεγάλα αστικά κέντρα. Στις επισκέψεις αυτές πολλές από αυτές αφορούν σε επαγγελματικά ταξίδια ή και σε επισκέψεις απαραίτητες λόγω επαγγελματικών λόγων. Πάντως, το φαινόμενο του αστικού τουρισμού είναι εξαιρετικά δύσκολο να μελετηθεί εξαιτίας της εκτεταμένης γεωγραφικής κλίμακας στην οποία λαμβάνει χώρα αλλά και λόγω του πλούτου δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει²⁶.

Εφόσον ο αστικός τουρίστας επισκέπτεται μία πόλη για συγκεκριμένους λόγους η σωστή ανάπτυξη όλων των δραστηριοτήτων αλλά και ο σχεδιασμός της αστικής τουριστικής ανάπτυξης απαιτούν μια εμπειριστατωμένη ανάλυση των στοιχείων που συνθέτουν το πολύπλοκο αυτό φαινόμενο αλλά πρωτίστως την κινητοποίηση μιας ευρείας γκάμας φορέων από την κεντρική εξουσία και την τοπική αυτοδιοίκηση μέχρι τον ιδιωτικό τομέα και τοπικές οργανώσεις πολιτών.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τη μορφή του αστικού τουρισμού θα αναφερθούμε στη βασική διαφορά που έχει ο «παραδοσιακός» τουρίστας σε σύγκριση με τον τουρίστα των πόλεων. Αρχικά κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στο ότι ο αστικός τουρίστας είναι περισσότερο ευέλικτος κατά τις επιλογές του

---

²⁶ Γαληνός Α., Ανάγκη διαρκούς αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://www.mactsa.net/index.php?option=com_content&task=view&id=287&Itemid=31

αναφορικά με την τουριστική του δράση. Στα πλαίσια αυτά, σε αντίθεση με τους τουρίστες των νησιών ή άλλων θέρετρων που κινούνται μαζικά και που αγοράζουν στενά προσδιορισμένα πακέτα υπηρεσιών, στα οποία ενίοτε περιλαμβάνονται και οι πιο απλές καταναλώσεις, ο τουρίστας στην πόλη. έρχεται σε επαφή με περισσότερο κόσμο και διαμορφώνει μια εμπειριστατωμένη αντίληψη για τους κατοίκους.

Πάντως θα πρέπει να αναφερθούμε και σε άλλη μία διαφορά ανάμεσα σε άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού και σε αυτήν του αστικού τουρισμού. Στα πλαίσια αυτά λοιπόν θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο αστικός τουρισμός διατηρεί το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι άλλων μορφών αναφορικά με την εξέλιξή του, καθώς αναπτύσσονται καθ' όλη τη διάρκεια ενός έτους ή τουλάχιστον με την παρουσία ήπιων εποχιακών διακυμάνσεων., σε αντίθεση με τις περισσότερες από τις διάφορες μορφές εναλλακτικού και σύγχρονου τουρισμός οι οποίες ως επί το πλείστον απευθύνονται σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους.

Σχετικά με την πραγματικότητα του αστικού τουρισμού αυτός δεν έχει αναπτυχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό ακόμη. Θα πρέπει η ανάπτυξη της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού να γίνει παράλληλα με ενέργειες που θα οδηγούν στη βιώσιμη ανάπτυξη. Ωστόσο, παρόλο που η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη αναμφίβολα δεν δύναται να αποτελέσει πανάκεια για οποιαδήποτε πόλη, μπορεί όμως μέσω των διασυνδέσεων της με μια πληθώρα άλλων δραστηριοτήτων να αποτελέσει εφελτήριο για τομείς και βελτιώσεις. Είναι λοιπόν στο συμφέρον όλων των άμεσα εμπλεκόμενων φορέων να συνεργαστούν στενά τόσο για το καλό του τουρισμού όσο και για το ευρύτερο καλό με όποια ερμηνεία μπορεί να του δοθεί βάσει των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ο τουρισμός, λόγω της μεγάλης σημασίας του, της πολυπλοκότητας και των ποικίλων χαρακτηριστικών του, είναι ένας τομέας σχετικά δύσκολος κατά την αποτελεσματική διαχείρισή του. Ωστόσο, ακόμη περισσότερο πολύπλοκος είναι ο αστικός τουρισμός και η ανάπτυξη αυτού. Το γεγονός αυτό ως επί το πλείστον οφείλεται στο σχετικά δύσκολο συντονισμό εκ μέρους της κεντρικής εξουσίας του περιβάλλοντος δραστηριοποίησης του αστικού τουρισμού. Η σύσταση οργανισμών συνεργασίας ιδιωτικού και δημόσιου φορέα, η ενδυνάμωση της τοπικής αυτοδιοίκησης και η ενσωμάτωση άλλων φορέων στα της τουριστικής ανάπτυξης είναι εν τάχει μερικά από τα σχήματα που προκύπτουν από διεθνείς πρακτικές.

(η) Θρησκευτικός Τουρισμός

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της σημασίας και της ανάπτυξης της συγκεκριμένης μορφής σύγχρονου τουρισμού κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στην έννοια του θρησκευτικού τουρισμού. Στα πλαίσια αυτά μπορούμε να αναφέρουμε ότι θρησκευτικός τουρισμός είναι το σύνολο εκείνο των τουριστικών δραστηριοτήτων το οποίο επικεντρώνεται γύρω από μνημεία και χώρους θρησκευτικής σημασίας.

Η ελληνική ιστορία και παράδοση σε μεγάλο βαθμό συνδέεται με μνημεία θρησκευτικού είδους και πιο συγκεκριμένα με μνημεία που συνδέονται με την ελληνική ορθοδοξία. Είναι λογικό λοιπόν τουρίστες και επισκέπτες της χώρας μας οι οποίοι ενδιαφέρονται να γευτούν την ελληνική κληρονομιά να έρχονται σε επαφή με τα μνημεία αυτά.

Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν ανά τη χώρα πολλές βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες, επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, ξωκλήσια και προσκυνήματα της υπαίθρου, μοναστήρια, μετόχια και σκήτες, τα οποία αποτελούν μνημεία προσέλκυσης για χιλιάδες τουρίστες ετησίως. Επιπρόσθετα, το Άγιο Όρος, με όλα τα στοιχεία που αυτό περιέχει, καθηλώνει πολλά βλέμματα και αποτελεί πόλο έλξης τόσο για τουρίστες από το εσωτερικό όσο και για τουρίστες του εξωτερικού²⁷.

Ένα άλλο στοιχείο του θρησκευτικού τουρισμού είναι η πολυπολιτισμικότητα που αποδεικνύεται μέσα από τα διαφορετικά δόγματα και θρησκείες, στοιχεία των οποίων φαίνονται σε πολλές περιοχές. Αυτή η διαφορετικότητα είναι που πολλές φορές οδηγεί τον τουρίστα-ταξιδιώτη να επισκεφτεί νέα μέρη και περιοχές. Αυτό συμβαίνει διότι η μετακίνηση για λόγους θρησκευτικούς συνεχίζει να υπόσχεται στον ταξιδιώτη κάτι πολυτιμότερο από την απλή γνωριμία και εξοικείωση ενός ξένου τόπου. Αντίθετα, συνδυάζει τις περισσότερες φορές ελκυστικό φυσικό περιβάλλον και έξαψη του ενδιαφέροντος από θρησκευτικής πλευράς.

Ο θρησκευτικός τουρισμός, ως μία σύγχρονη εναλλακτική μορφή τουρισμού αναπτύσσεται με αργούς αλλά σταθερούς ρυθμούς. Περισσότερο αναπτυγμένος είναι

---

²⁷ Θρησκευτικός τουρισμός, ανάπτυξη και προοπτικές, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTopics/t_section?sparam=int_religion

στις μεγάλες πόλεις αλλά και σε οργανωμένες περιπτώσεις σημείων με ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον. Ίσως η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού θα έπρεπε να είχε αναπτυχθεί προγενέστερα και σε μεγαλύτερο βαθμό καθώς η Ελλάδα διαθέτει θρησκευτικότητα σε ιδιαίτερο βαθμό, τέτοια η οποία δεν υπάρχει παρόμοια σε άλλες περιοχές. Αυτό συμβαίνει διότι στη χώρα μας υπάρχουν χιλιάδες μικρά και μεγάλα ονομαστά μοναστήρια σε χώρους που θα επιθυμούσε ο καθείς να επισκεφτεί²⁸.

Είναι γεγονός ότι προκειμένου να υπάρχει σωστή και ποιοτική ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού θα πρέπει να έχει προηγηθεί σωστός προγραμματισμός και σωστή οργάνωση. Μέσα από αυτά λοιπόν, θα μπορέσει ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα να ξεπεράσει το αρχικό στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται. Εξάλλου, όπως αναφέραμε και παραπάνω η Ελλάδα είναι ίσως μια από τις λίγες χώρες στον κόσμο που μπορεί να αναπτύξει σε σημαντικό βαθμό αυτή τη μορφή τουρισμού, καθώς τα ελληνικά μοναστήρια αποτελούν θαυμάσια τεκμήρια τέχνης και τεχνικής, χτισμένα από το 10ο αιώνα συνδυάζουν την ελληνική ορθόδοξη παράδοση με την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και της ζωγραφικής στον ελληνικό χώρο. Ο ορθόδοξος μοναχισμός έχει προσφέρει σε κάθε γωνιά του τόπου μας θαυμάσια μνημεία, προσαρμοσμένα απόλυτα στη γεωγραφική θέση, το ανάγλυφο του εδάφους και το φυσικό τοπίο.

(θ) Άλλες μορφές Εναλλακτικού Τουρισμού

- Οικοτουρισμός

Ο Οικοτουρισμός αποτελεί μία από τις πλέον σύγχρονες μορφές τουρισμού. Αποτελεί μια ειδική κατηγορία εναλλακτικού τουρισμού, που αναπτύχθηκε στις αρχές μόλις τις 10ετίας του '90. Εξαιτίας της πρόσφατης εμφάνισής του ο οικοτουρισμός δεν διαθέτει ακόμη μια αποσαφηνισμένη έννοια παρόλο που τα χαρακτηριστικά του είναι δεδομένα. Στα πλαίσια αυτά, ο οικοτουρισμός περιλαμβάνει όλες τις μορφές τουρισμού που βασίζονται στη φύση, στις οποίες το κύριο κίνητρο των τουριστών είναι η παρατήρηση και η εκτίμηση της φύσης, καθώς επίσης και οι παραδοσιακοί πολιτισμοί που κυριαρχούν στις φυσικές περιοχές.

---

²⁸ Θρησκευτικός τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTopics/t_section?sparam=int_religion

Επιπλέον, η συγκεκριμένο μορφή τουρισμού περιέχει επιστημονικά, εκπαιδευτικά και διερευνητικά χαρακτηριστικά ενώ κατά κύριο λόγο η οργάνωση αφορά κυρίως σε μικρές ομάδες από εξειδικευμένες και μικρές τοπικές επιχειρήσεις²⁹.

Επιπρόσθετα, ο οικοτουρισμός ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιδράσεις πάνω στο φυσικό και κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον ενώ παράλληλα υποστηρίζει την προστασία των φυσικών περιοχών. Αυτό συμβαίνει διότι δημιουργεί οικονομικά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες, τους οργανισμούς και τους φορείς διαχείρισης φυσικών περιοχών που αποσκοπούν στη διατήρηση και προστασία, επειδή παρέχει εναλλακτική απασχόληση και ευκαιρίες εισοδήματος για τις τοπικές κοινότητες και επειδή αυξάνει την ευαισθησία των τοπικών κοινωνιών και των τουριστών για τη διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων.

Η συγκεκριμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού έχει πολλά κοινά στοιχεία με τον βιώσιμο τουρισμό στο σύνολό του. Πιο συγκεκριμένα, ο οικοτουρισμός συμβάλει ενεργά στη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνοντας παράλληλα τις τοπικές και γηγενείς κοινότητες στον προγραμματισμό της μορφής αυτής τουρισμού. Επιπρόσθετα, ο οικοτουρισμός διαθέτει τα καλύτερα και πιο συμφέροντα πακέτα ταξιδιωτικών υπηρεσιών στους ανεξάρτητους ταξιδιώτες, καθώς επίσης και στους οργανωμένους, για τις μικρές ομάδες μεγέθους³⁰.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στη βασική εκείνη προϋπόθεση που απαιτείται προκειμένου να αναπτυχθεί ο οικοτουρισμός. Είναι γεγονός ότι ο τουρισμός στο μεγαλύτερο βαθμό του βρίσκεται σε στενή εξάρτηση από το φυσικό περιβάλλον για αυτό ακριβώς και αυτό αποτελεί βασική παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής. Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, προκειμένου να οδηγηθούμε σε επιτυχημένο οικοτουρισμό θα πρέπει να εκμεταλλευτούμε αειφορικά το διαθέσιμο φυσικό κεφάλαιο και πόρους έτσι ώστε να είναι σε θέση να προσφέρει αενάως τις ίδιες τουλάχιστον τουριστικές υπηρεσίες.

---

²⁹ Οικοτουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

<http://www.ee.teihal.gr/labs/pkoukos/PROSTASIA%20PERIBALONTOS/Ecotourism.htm>

³⁰ Εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.united-hellas.com/tourism/altour/index-gr.php>

Προκειμένου να επιτευχθεί το παραπάνω ωστόσο είναι απαραίτητο να βρεθεί η ισορροπία ανάμεσα στον τουρισμό και στο φυσικό περιβάλλον. Στην Ελλάδα, όμως, η εν λόγω ισορροπία δεν έχει ακόμη επιτευχθεί καθώς υπάρχει υπερσυγκέντρωση τουριστών σε συγκεκριμένες περιοχές με συνέπεια αυτές να επιβαρύνονται περιβαλλοντικά.

Βασισμένοι σε όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι ναι μεν ο οικοτουρισμός εμφανίζεται ως τουρισμός με όλα τα βασικά στοιχεία αυτού, ωστόσο διαθέτει παράλληλα και κάποια άλλα στοιχεία αειφορικότητας. Ο οικοτουρισμός ως μορφή τουρισμού προσανατολίζεται κυρίως στη διαχρονική στήριξη της ποιότητας, της ποσότητας και της παραγωγικότητας των συστημάτων των ανθρωπίνων και φυσικών πόρων, χωρίς να παύει να σέβεται και διευκολύνει τις δυναμικές τέτοιων συστημάτων.

Προκειμένου μια δραστηριότητα να χαρακτηριστεί οικοτουριστική και να συμπεριληφθεί ανάμεσα στις συνολικές δραστηριότητες ανάπτυξης του οικοτουρισμού θα πρέπει η δραστηριότητα αυτή να διαθέτει κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ανάμεσα σε αυτά μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής: την προαγωγή θετικών περιβαλλοντικών ηθικών και την καλλιέργεια της κατάλληλης συμπεριφοράς στους συμμετέχοντες, την έλλειψη ενεργειών που οδηγούν στην υποβάθμιση των φυσικών πόρων, τον προσανατολισμό κατά κύριο λόγο στις εγγενείς παρά στις επίκτητες αξίες, στον προσανατολισμό το περιβάλλον και όχι προς από τον άνθρωπο, την άμεση επαφή με το φυσικό περιβάλλον, την προετοιμασία των κατάλληλων γνώσεων και πληροφοριών από πλευράς ξεναγών και συμμετεχόντων.

Οι προοπτικές ανάπτυξης της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τη διαθεσιμότητα φυσικών και πολιτιστικών πόρων, οι οποίοι θα αποτελέσουν αντικείμενο της εν λόγω δραστηριότητας. Δεδομένης της ιδιαίτερης και σημαντικής κληρονομιάς που η χώρα μας διαθέτει μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η κληρονομιά αυτή δύναται να αποτελέσει στοιχείο παρατήρησης, ανεξάντλητη πηγή έμπνευσης και στοχασμού, αλλά και επιστημονικής, ιστορικής και λαογραφικής ομορφιάς και αξίας.

Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, μπορούμε να αναφέρουμε ότι η χώρα μας διαθέτει ένα ευρύ φάσμα αξιόλογων οικοτουριστικών αντικειμένων και προορισμών και μπορεί να

ικανοποιήσει ποικιλία ενδιαφερόντων των οικοτουριστών είτε αυτοί ανήκουν σε φανατικούς λάτρεις της φύσης και της παράδοσης των τόπων, είτε είναι ομάδες επιστημόνων που αποζητούν τον εμπλουτισμό των παραστάσεων και των γνώσεών τους, είτε είναι απλοί επισκέπτες με κίνητρα την παρατήρηση, την εκτίμηση της φύσης και την απόκτηση εμπειριών.

Η σημασία του οικοτουρισμού αναφέρθηκε παραπάνω ωστόσο κρίνεται απαραίτητο να αναλύσουμε ακόμη περισσότερο τους λόγους ανάπτυξης αυτού. Αρχικά θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο οικοτουρισμός φιλοδοξεί να αναδείξει και να προστατεύσει τον πλούτο και την αυθεντικότητα των περιοχών, παρέχοντας παράλληλα τη δυνατότητα στους επισκέπτες να θαυμάσουν τις φυσικές περιοχές και την πλούσια πολιτιστική μας ιστορία.

Επιπρόσθετα, φιλοδοξεί να ικανοποιήσει επί μέρους ανάγκες και επιθυμίες ειδικών ομάδων ή κατηγοριών επισκεπτών, να συμπληρώσει τα εισοδήματα των κατοίκων των αγροτικών και ορεινών περιοχών μέσα από επιχειρήσεις αγροτουρισμού, ξενάγησης, χειροτεχνίας, ύπνου-πρωινού κ.λπ., να επιτρέψει την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της χώρας μας ή τη μερική τουριστική ανάπτυξη περιοχών με περιορισμένα περιβαλλοντικά και/ή κοινωνικά όρια χωρητικότητας, να συμβάλλει στη διατήρηση της δομής και του μεγέθους του τοπικού πληθυσμού μέσω της αύξησης του εισοδήματος και της συνεπαγόμενης βελτίωσης του επιπέδου ζωής επιτυγχάνοντας έτσι, την αναστροφή της ερήμωσης της υπαίθρου.

Η σημασία του οικοτουρισμού καθίσταται περισσότερο κατανοητή ένα αναλογιστούμε ότι η συγκεκριμένη μορφή σύγχρονου τουρισμού πέρα από όλα όσα αναφέραμε παραπάνω επιπρόσθετα προάγει τη συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού στις ενέργειες και αποφάσεις που αφορούν στο μέλλον των περιφερειών της χώρας ενώ αποτελεί και ένα ισχυρό μοχλό καταπολέμησης της ανεργίας στις ιδιαίτερα προβληματικές περιοχές και να προάγει την ενσωμάτωση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, όπως οι γυναίκες, στην οικονομική ζωή της τοπικής κοινωνίας. Ακόμη, ο οικοτουρισμός φιλοδοξεί να αναδείξει, να αξιοποιήσει και να διασώσει την πολιτιστική μας κληρονομιά και παράδοση, να δώσει τη δυνατότητα για περιβαλλοντική και πολιτιστική ευαισθητοποίηση των επισκεπτών μέσα από τις επισκέψεις σε τοπία εξαιρετικής οικολογικής, αισθητικής, αρχιτεκτονικής και ιστορικής

αξίας, να αυξήσει τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας μέσω του εισαγόμενου τουρισμού και να συγκρατήσει παράλληλα τους «δυσανεστημένους» του μαζικού τουρισμού παρέχοντας σε αυτούς την επιζητούμενη εναλλακτική λύση.

- Γεωτουρισμός

Εκτός από τον οικοτουρισμό υπάρχει πληθώρα διαφόρων άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ανάμεσα σε αυτές συγκαταλέγεται και ο γεωτουρισμός, ο οποίος θεωρείται μία σύγχρονη μορφή πολιτιστικο-περιβαλλοντικού τουρισμού, που μπορεί να αναπτυχθεί σε περιοχές που διαθέτουν σημαντικά γεωλογικά μνημεία, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν πόλο προσέλκυσης τουριστών ειδικού ενδιαφέροντος. Κύριος στόχος του γεωτουρισμού είναι η σύνδεση των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος με τη γεωλογική κληρονομιά κάθε τόπου, τα πολιτιστικά μνημεία και τις παραδόσεις του³¹.

Στη χώρα μας ο γεωτουρισμός αναπτύσσεται με αργούς αλλά σταθερούς ρυθμούς. Το κυριότερο ίσως παράδειγμα γεωτουριστικής δραστηριότητας στην Ελλάδα αποτελεί το απολιθωμένο δάσος Λέσβου και οι πολλαπλές δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε αυτό, από το μουσείο Φυσικής Ιστορίας της περιοχής. Και στην περίπτωση αυτή πάντων, όπως και σε κάθε περίπτωση γεωτουριστικής ανάπτυξης απαιτείται η δημιουργία απαραίτητων υποδομών καθώς και η παραγωγή γεωτουριστικών προϊόντων.

Πέρα από την περίπτωση του απολιθωμένου δάσους Λέσβου υπάρχουν και άλλες αξιόλογες περιπτώσεις με γεωτουριστική δυναμική. Ανάμεσα σε αυτές είναι το φαράγγι της Σαμαριάς Κρήτης, τα Μετέωρα και το ηφαίστειο της Σαντορίνης³².

- Τουρισμός Περιπέτειας

Άλλη μια μορφή εναλλακτικού σύγχρονου τουρισμού είναι ο τουρισμός περιπέτειας. Ο τουρισμός περιπέτειας αποτελεί το σύνολο εκείνων των

---

³¹ Γεωτουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

<http://www.lesvosmuseum.gr/site/home/ws/primary+menu/geotourism/geoturismos.csp;jsessionid=FD A59B4CEB1E98425FEAC0503F386495>

³² Νέα μορφή εναλλακτικού τουρισμού, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.top-hotels.gr/text.aspx?id=4-RCZB>

δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζονται από έντονο το στοιχείο της περιπέτειας και στηρίζεται στον ιδιαίτερο χαρακτήρα του φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο πραγματοποιείται.

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια αναπτύχθηκαν ορισμένες τουριστικές δραστηριότητες στον ελλαδικό χώρο οι οποίες έχουν έντονο το στοιχείο της περιπέτειας. Ανάμεσα στις πλέον διαδεδομένες τέτοιου είδους δραστηριότητες είναι το kayak και το canoeing. Για να αναπτυχθεί ωστόσο η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού αναγκαία προϋπόθεση είναι η ύπαρξη κάποιων ελαφρών εγκαταστάσεων σε επίκαιρα σημεία καθώς και η ανάπτυξη ενός συστήματος παροχής πρώτων βοηθειών στον ελάχιστο δυνατό χρόνο³³.

- Κυνηγητικός Τουρισμός

Ο κυνηγητικός τουρισμός συναντάται στη σχετική βιβλιογραφία και ως θηραματικός τουρισμός. Η χώρα μας διαθέτει αρκετούς πόρους που να είναι διαθέσιμοι προκειμένου να αναπτυχθεί η συγκεκριμένη σύγχρονη μορφή τουρισμού. Είναι γεγονός ότι η ύπαρξη 350.000 και πλέον κυνηγών στην πατρίδα μας αποτελεί ένα αξιόλογο υπόβαθρο ανάπτυξης του κυνηγετικού-θηραματικού τουρισμού, που αν και εκ πρώτης όψεως φαίνεται αντιοικολογική δραστηριότητα, εν τούτοις ίσως αποτελεί τον μοναδικό οικολογικά συμβατό τρόπο άσκησης της αρχαίας αυτής συνήθειας, του κυνηγιού, με ταυτόχρονη ανάπτυξη μιας κερδοφόρας οικονομικής δραστηριότητας³⁴.

Στα πλαίσια ανάπτυξης της συγκεκριμένης σύγχρονης μορφής τουρισμού μια απαραίτητη κίνηση θα ήταν η δημιουργία ζώνης πάρκου όπου τα θηράματα θα αναπαράγονται, θα εκτρέφονται και θα θηρεύονται υπό την αυστηρή επίβλεψη των υπευθύνων του πάρκου. Με αυτόν τον τρόπο θα ενισχύονταν η ανάπτυξη του κυνηγητικού τουρισμού αλλά παράλληλα θα προστατεύονταν το φυσικό περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι.

---

³³ Τουρισμός περιπέτειας εμπειρίας, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://el.articlesbase.com/article_53656.html

³⁴ Κυνηγητικός τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.hotelmelina.gr/kinigetikos.html>

- Θαλάσσιος Τουρισμός

Ο θαλάσσιος τουρισμός είναι μία σύγχρονη μορφή εναλλακτικού τουρισμού που τις περισσότερες φορές λειτουργεί αλληλεπιδραστικά και ως τροφοδότης σε άλλες κατηγορίες εναλλακτικού τουρισμού. Η εν λόγω μορφή τουρισμού αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα μας, ενώ σημαντική επιτυχία για τη χώρα μας αποτελεί η κατοχή του μεγαλύτερου και νεότερου στόλου στο σύνολό του.

Η ανάπτυξη της σύγχρονης αυτής μορφής τουρισμού έχει ως βασικό άξονα δράσης τα σκάφη αναψυχής ενώ κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι από εθνικής πλευράς, ο Θαλάσσιος Τουρισμός βοηθά στην διατήρηση της συνοχής της νησιωτικής Ελλάδας και μεταφέρει την ελληνική σημαία σε όλες τις παραμεθόριες περιοχές και νησίδες³⁵.

Παρόλο που η ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού βρίσκεται σε αρκετά ικανοποιητικά επίπεδα, ωστόσο τα περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης είναι αρκετά μεγάλα. Είναι γεγονός ότι οι θάλασσες της χώρας μας και οι παραλίες της προσφέρονται για την ανάπτυξη της συγκεκριμένης μορφής εναλλακτικού τουρισμού. Στα πλαίσια αυτά λοιπόν και εφ' όσον συντρέξουν οι προϋποθέσεις της καλύτερης υποδομής και της έντονης και αποτελεσματικής προώθησης, πιστεύεται ότι ακόμα και ο τριπλασιασμός του θαλάσσιου τουρισμού είναι ένας ρεαλιστικός στόχος για το άμεσο μέλλον³⁶.

---

³⁵ Υφαντής Π., Ανεκμετάλλευτη η φλέβα του θαλάσσιου τουρισμού, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://www.enet.gr/online/online_text/c=114,id=42950888

³⁶ Θαλάσσιος Τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.visitgreece.gr/pages.php?langID=1&pageID=152>

Ενότητα 3^η: Η περίπτωση της Ελλάδας

(α) Τα ελληνικά δεδομένα σχετικά με τις σύγχρονες μορφές τουρισμού

Σε συνέχεια όλων όσων αναφέραμε παραπάνω, θα επιχειρήσουμε στην ενότητα αυτή να μελετήσουμε και να καταγράψουμε τα στοιχεία εκείνα που χαρακτηρίζουν τη χώρα στον τουριστικό τομέα και κλάδο. Θα αναφερθούμε σε πρακτικές και μεθόδους αλλά και στους τομείς που αναπτύσσεται η χώρα μας προκειμένου να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις των καταναλωτών.

Η Ελλάδα αναμφισβήτητα αποτελεί μια τουριστική χώρα, έναν παγκόσμια εδραιωμένο τουριστικό προορισμό. Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, έχει σημαντικές προοπτικές να ενισχύσει ακόμη περισσότερο την παρουσία της στη διεθνή τουριστική σκηνή. Τα προηγούμενα χρόνια η Ελλάδα πέρασε μία κρίσιμη για τον τουρισμό της περίοδο, αλλά έπειτα από τη μακρά αυτή περίοδο ύφεσης ο τουρισμός στη χώρα μας κατάφερε να επανέλθει σε υψηλά επίπεδα και τα τελευταία έτη, σύμφωνα με επίσημη έρευνες βρίσκεται σε δυναμική ανοδική πορεία.

Εάν επιχειρήσουμε να στραφούμε σε μία ιστορική αναδρομή στα δεδομένα της χώρας μας αναφορικά με τις σύγχρονες μορφές τουρισμού μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι από το 1975 έως το 1990 η ανάπτυξη του τουρισμού ήταν περιορισμένη και βασιζόταν στο θρησκευτικό τουρισμό, στους καλοκαιρινούς μετανάστες που επέστρεφαν στα πάτρια εδάφη και στα άτομα τρίτης ηλικίας από όμορους νομούς που παραθέριζαν το καλοκαίρι. Ο χειμερινός εναλλακτικός τουρισμός στηριζόταν κατά 90% στα χιονοδρομικά κέντρα της χώρας μας. Από το 1990 και μετά σε πολλές περιοχές της Ελλάδας υπάρχει ήδη εξέλιξη στον εναλλακτικό τουρισμό πολλών μορφών, με άμεση σχέση τις δραστηριότητες όπως trekking, rafting, canoeing, mountain bike ski, paintball κ.α. που έχουν ήδη βασικές υποδομές αλλά χρειάζονται όμως βελτίωση.

Αυτή η ανοδική πορεία του τουρισμού στη χώρα μας κατά κύριο λόγο είναι απόρροια των θετικών εκδηλώσεων και διοργανώσεων που έλαβαν χώρα στην

Ελλάδα από την αρχή της νέας χιλιετίας και ιδιαίτερα έπειτα από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη ώθηση δόθηκε και από πληθώρα

άλλων παραγόντων που στην ουσία τους αποτέλεσαν συγκριτικά πλεονεκτήματα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το κλίμα και το συνολικό περιβάλλον της χώρας μας, την πλούσια και ποικίλη φυσική και πολιτισμική κληρονομιά και την έμφυτη φιλοξενία.

Ανάμεσα στις σύγχρονες μορφές τουρισμού εκείνη που εμφανίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια είναι ο μαζικός τουρισμός. Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού αρχικά εισήχθη στην ελληνική πραγματικότητα ως μία αδήριτη προκειμένου η Ελλάδα να ακολουθήσει τα σύγχρονα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα. Είναι γεγονός ότι ο μαζικός τουρισμός αποτέλεσε διεθνώς το κύριο πρότυπο, ιδίως στη Μεσόγειο, που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη του τουρισμού και στην Ελλάδα τα τελευταία τριάντα χρόνια³⁷.

Στα πλαίσια η στροφή και ο προσανατολισμός στον «ήλιο και θάλασσα» που λάνσαρε η Ελλάδα στο εξωτερικό αλλά και η έντονη εποχικότητα συνιστούν βασικά χαρακτηριστικά του προτύπου αυτού παράλληλα με την εξάρτηση σε μεγάλο βαθμό από τους μεγάλους διοργανωτές ταξιδιών. Επιπλέον, καθώς σε διεθνές επίπεδο η τουριστική αγορά τμηματοποιείται ολοένα και σε μεγαλύτερο βαθμό, και νέες ειδικές και σύγχρονες μορφές τουρισμού εμφανίζονται είναι λογικό το πρότυπο του «μαζικού τουρισμού» συνεχώς να αλλάζει και να αναπροσαρμόζεται.

Η εξέλιξη αυτή ευνοεί τη χώρα μας καθώς υπάρχει μεγάλη ποικιλία τουριστικών προορισμών, σημαντική ποιότητα του περιβάλλοντος ενώ επιπλέον υπάρχει καλή «ισορροπία» μεταξύ φυσικού περιβάλλοντος και οικιστικής-τουριστικής ανάπτυξης. Για τους λόγους αυτούς λοιπόν οι διεθνείς αφίξεις των τουριστών στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν σημαντικά. Την ίδια τάση ακολούθησαν και οι εισπράξεις από τη δράση στον τουριστικό κλάδο.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στη εποχικότητα ως ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του ελληνικού τουριστικού τομέα, καθώς η έντασή της

---

³⁷ Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, Αθήνα (2001)

διαρκών αυξάνεται. Η ένταση της εποχικότητας αντανακλά μια γενικότερη τάση διεθνώς, ενώ παράλληλα αυξάνεται και ο εσωτερικός τουρισμός.

Προκειμένου να κατανοήσουμε σε μεγαλύτερο βαθμό τα ελληνικά δεδομένα του τουριστικού κλάδου κρίνεται σκόπιμο να μελετήσουμε και να αναφερθούμε στη δομή του συγκεκριμένου κλάδου. Στα πλαίσια αυτά λοιπόν, πρέπει να τονιστεί ότι ο ελληνικός τουρισμός αποτελεί έναν από τους πλέον αναπτυσσόμενους κλάδους με μεγάλη διαθεσιμότητα σε κάθε είδος σύγχρονης αλλά και παραδοσιακής μορφής τουρισμού.

Η συμβολή του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας είναι πολυσήμαντη και πολυδιάστατη. Ο τουρισμός συμβάλλει άμεσα στο 5.5% και έμμεσα 15,5% περίπου στο ΑΕΠ. Ο κλάδος καταλαμβάνει ποσοστό 15,9% της συνολικής απασχόλησης και ο αριθμός των εργαζομένων που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στον τουρισμό είναι περίπου 690.000 (μία στις έξι θέσεις εργασίας). Σύμφωνα με προβλέψεις του WTTC (Παγκόσμιο Συμβούλιο Τουρισμού και Ταξιδιών), ο δείκτης της συμβολής στην απασχόληση για τα ελληνικά δεδομένα θα έχει ανοδική πορεία και ως το 2012 θα φθάσει περίπου το 21%. Η δυναμική πορεία του ρυθμού ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού εκτιμάται ότι στην επόμενη δεκαετία θα κυμανθεί γύρω στο 3,8% ετησίως, όταν σε ευρωπαϊκό επίπεδο αντιστοιχεί στο 3,5% και σε διεθνές στο 4,2%.

Συνεχίζοντας με τη σημασία του κλάδου του τουρισμού δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε και στην θετική επίδρασή τους στην επιμέρους περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας. Πράγματι, πέρα από τη συμβολή του τουρισμού στους βασικούς δείκτες της εθνικής οικονομίας θα πρέπει να αναφερθούμε και στο γεγονός ότι πολλές μειονεκτικές και απομονωμένες περιοχές, χωρίς ιδιαίτερες αναπτυξιακές δυνατότητες, επωφελούνται από τον τουρισμό. Αυτό συμβαίνει διότι με τον τουρισμό στις διάφορες περιοχές ενθαρρύνεται η δημιουργία έργων υποδομών, δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, πρόσθετο εισόδημα και ενώ επιπρόσθετα δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για ανάπτυξη και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων.

Για την εναρμόνιση της ελληνικής πραγματικότητας στα σύγχρονα πρότυπα αλλά και προκειμένου οι απαραίτητες αλλαγές να γίνουν μεταβατικά κρίνεται απαραίτητο η εν λόγω τουριστική πολιτική να πραγματοποιηθεί με τρόπο εναρμονισμένο και

Σύγχρονες μορφές τουρισμού

αποτελεσματικό. Στα πλαίσια αυτά, η στρατηγική για τον ελληνικό τουρισμό μπορεί να διακριθεί σε δύο βασικούς στόχους-άξονες: αφενός επιβάλλεται να υπάρξει αναβάθμιση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος αλλά και διεύρυνση του, και αφετέρου θα πρέπει να προβλέπεται και διάκριση των τουριστικών παραγόντων βάσει των κυρίων στόχων τους.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, λοιπόν θα πρέπει, η ελληνική πολιτική και στρατηγική για τον τουριστικό τομέα, προκειμένου να συμμορφωθεί η χώρα μας στις σύγχρονες μορφές τουρισμού, να προβεί στις εξής δράσεις και ενέργειες³⁸: να δημιουργηθεί ένα στρατηγικό χωροταξικό σχέδιο για τον τουρισμό το οποίο θα έχει ως βασικές κατευθυντήριες γραμμές και κανόνες τρόπους που θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη του τουρισμού και τις ειδικές μορφές του στις περιοχές της χώρας μας. Επιπρόσθετα, μεγάλης σημασίας είναι και η ανάπτυξη σύγχρονης μορφής νέων τουριστικών καταλυμάτων υψηλών προδιαγραφών και αναβάθμιση των υφιστάμενων για παροχή σύγχρονων υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, αλλά και ανακαινίσεις, επεκτάσεις, μετατροπές παραδοσιακών ξενοδοχείων σε σύγχρονα, ενθαρρύνοντας επενδύσεις για ειδικές μορφές τουρισμού. Καθίσταται εύκολα αντιληπτό το ότι δίχως εξοπλισμένο εναρμονισμένο με τα σύγχρονα πρότυπα ανάγκες και προσδοκίες, δεν θα μπορέσουν να πραγματοποιηθούν και να «ευδοκιμήσουν» οι σύγχρονες μορφές τουρισμού.

Σε συνέχεια όσων αναφέραμε, θα πρέπει να τονίσουμε ότι κρίνεται απαραίτητη η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού, που να ανταποκρίνονται και στις σύγχρονες ανάγκες, με στόχο τη διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος, τη διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης στον γεωγραφικό χώρο και την άμβλυση της εποχικότητας. Ακόμη, είναι επιτακτική η ενίσχυση της καινοτομίας και η αξιοποίηση της γνώσης στην τουριστική επιχειρηματικότητα. Επιπλέον, ο εκσυγχρονισμός και απλοποίηση των διαδικασιών για την προώθηση των επενδύσεων στον τουρισμό θα μπορούσαν να αποτελέσουν άλλο ένα σημαντικό «όπλο» αλλά και ανάγκη για τον τουρισμό της χώρας μας.

---

³⁸ Σταθόπουλος Δ., Εναλλακτικές μορφές τουρισμού-Σημαντικός αρωγός στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://www.traveldailynews.gr/makeof.asp?central_id=1244&permanent_id=1

Ανάμεσα στις ενέργειες στις οποίες η Ελλάδα, τόσο σε κεντρικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, θα πρέπει να επικεντρωθεί προκειμένου να επιτύχει την απαραίτητη ανταγωνιστικότητα αλλά και βιωσιμότητα στον τουριστικό κλάδο είναι η αναβάθμιση, η ανάδειξη και η προβολή των τουριστικών προορισμών που η χώρα μας διαθέτει και αποτελούν τους γνωστούς και δημοφιλείς τουρισμούς. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να υπάρχει και σχετική αναβάθμιση της προβολής και ενίσχυση της εξωστρέφειας του ελληνικού τουρισμού, με βάση συγκροτημένη και σύγχρονη στρατηγική προώθησης στις αγορές-στόχους ενώ παράλληλα απαραίτητη είναι και η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών στα τουριστικά καταλύματα και στις υπηρεσίες που επιδρούν στο τουριστικό προϊόν γενικότερα μέσω εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Οι παραπάνω αποτελούν τους βασικούς στόχους που η χώρα μας σε μακροχρόνιο επίπεδο επιδιώκει να επιτύχει προκειμένου σταδιακά να υιοθετήσει τις σύγχρονες μορφές τουρισμού αλλά και να συμμορφωθεί σε όλες τις αλλαγές που τα σύγχρονα πρότυπα επιβάλλουν. Προκειμένου, λοιπόν, να πραγματοποιηθούν οι στόχοι οι οποίοι έχουν τεθεί στο πλαίσιο της μακροχρόνιας στρατηγικής για τουριστική ανάπτυξη, απαιτείται συνέργεια και συντονισμός των δράσεων πολλών φορέων που εμπλέκονται στη διαμόρφωση και στην ποιότητα του τουριστικού προϊόντος. Οι περισσότερες από αυτές τις δράσεις άλλωστε ενισχύουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων αλλά ενδυναμώνουν και αναβαθμίζουν και το τουριστικό προϊόν.

(β) Περιθώρια ανάπτυξης του κλάδου και επενδυτικές ενέργειες

Στο προηγούμενο κεφάλαιο της συγκεκριμένη ενότητας αναφερθήκαμε στις δράσεις που θα πρέπει να στραφεί η εθνική μας πολιτική για τον τουρισμό. Μέσα από τα μέτρα και τον σχεδιασμό όπως αναφέρθηκε παραπάνω θα οδηγηθεί η Ελλάδα στη σταδιακή συμμόρφωση προς τα διεθνή πρότυπα στον τομέα του τουρισμού και θα υιοθετήσει αποτελεσματικά το μεγαλύτερο εύρος των σύγχρονων μορφών τουρισμού.

Στην ενότητα αυτή θα αναφερθούμε στα περιθώρια ανάπτυξης που ο κλάδος του τουρισμού διαθέτει σε συνδυασμένο με τα ήδη υπάρχοντα επίπεδα τιμών που σχετίζονται με τον εν λόγω κλάδο. Θα αναφερθούμε επίσης και στις διάφορες επενδυτικές ενέργειες που έχουν πραγματοποιηθεί ή και πραγματοποιούνται ακόμη προκειμένου να δοθεί ακόμη μεγαλύτερη ώθηση στον κλάδο του τουρισμού και οι

σύγχρονες μορφές τουρισμού να αναπτυχθούν ακόμη περισσότερο ή και να υιοθετηθούν στο σύνολό τους από τους περισσότερους σχετικούς φορείς τουρισμού.

Είναι γεγονός ότι σύμφωνα με τα στοιχεία των τελευταίων ετών ο ελληνικός τουρισμός βρίσκεται όπως αναφέραμε και παραπάνω σε σταθερή τροχιά ανόδου ενώ οι εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών και φορέων όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών (UNWTO), η European Travel Commission και το European Cities Tourism, κάνουν λόγο για σταθερά αυξητική πορεία του τουρισμού της Νοτιοανατολικής Μεσογείου για την επόμενη δεκαετία. Παράλληλα, λοιπόν, με αυτές τις εκτιμήσεις σημειώνεται και η ολοένα αυξανόμενη ανάδειξη νέων προορισμών τόσο σε επίπεδο κρατών όσο και σε επίπεδο πόλεων-περιοχών και κατά συνέπεια η αύξηση του ανταγωνισμού σε όλα τα επίπεδα³⁹.

Προκειμένου να επιτευχθούν τα επίπεδα τα οποία ως χώρα έχουμε θέσει ως στόχο και να μπορέσουμε να εξαντλήσουμε τα περιθώρια ανάπτυξης του κλάδου θα πρέπει να εμβαθύνουμε και να δώσουμε έμφαση στα δυνατά σημεία του ελληνικού τουρισμού. Με το να τονίζουμε τα σημεία αυτά, στην ουσία δίνουμε αφορμή για αυξημένες επενδύσεις στον κλάδο αυτό, και ο εν λόγω τομέας να αποτελεί ολοένα και περισσότερο έναυσμα και «δόλωμα» επενδυτικής δραστηριότητας στη χώρα μας.

Προκειμένου ωστόσο να μιλάμε για επενδυτική διάσταση είναι λογικό να θέλουμε να αναφερθούμε ολοκληρωμένα στα στοιχεία του ελληνικού τουρισμού και τουριστικού κλάδου, τόσο στα θετικά όσο και στα αρνητικά, καθώς σε συνδυασμό αυτά αποτελούν την ουσιαστική «ευκαιρία» ή μη για να προβεί στην εκάστοτε επένδυση.

Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, τα στοιχεία εκείνα του ελληνικού τουρισμού τα οποία μπορούν να οδηγήσουν σε περεταίρω ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου αλλά και σε προσέλκυση επενδυτικών δραστηριοτήτων είναι τα εξής: τα υψηλά επίπεδα απασχόλησης αφού το 10% του ενεργού πληθυσμού της χώρας απασχολείται άμεσα ή έμμεσα με τον τουριστικό τομέα, το γεγονός ότι η τουριστική δραστηριότητα μεταφράζεται σε οικονομικούς όρους περίπου στο 15% του ΑΕΠ της χώρας, η

---

³⁹ Γαληνός Α., Ανάγκη διαρκούς αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://www.mactsa.net/index.php?option=com_content&task=view&id=287&Itemid=31

παροχή εθνικών κονδυλίων για τουριστική προβολή, το γεγονός ότι η Ελλάδα θεωρείται ως ένας από τους ασφαλέστερους προορισμούς διεθνώς σε μια εποχή όπου ο παράγοντας ασφάλεια επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις συμπεριφορές των ταξιδιωτών, η μεγάλης κλίμακας αναβάθμιση των υποδομών στην Αθήνα αλλά και την υπόλοιπη Ελλάδα καθώς και η ποικιλότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος η οποία προσδίδει σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Επιπρόσθετα, η εξέλιξη των σύγχρονων μορφών τουρισμού στη χώρα μας βασίζεται και στο συγκριτικό πλεονέκτημα των γεωγραφικών της χαρακτηριστικών της αλλά και της πολιτιστικής της παράδοσης. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με στατιστικές έρευνες έχει αποδειχθεί ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 10% όσων επισκέπτονται τη χώρα μας ενδιαφέρονται για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και για την ορεινή Ελλάδα. Σύμφωνα με αυτό λοιπόν, εκτός από της προβολή των νησιών, της θάλασσα και των διαδεδομένων μορφών εναλλακτικού τουρισμού ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα δημιουργούσε και η εκμετάλλευση και άλλων πόρων μας που θα οδηγούσε στις περεταίρω ανάπτυξη κάποιων μορφών τουρισμού⁴⁰.

Οι σωστές επενδύσεις στον τομέα του σύγχρονου και εναλλακτικού τουρισμού μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των κρατικών εσόδων. Η αύξηση αυτή δύναται να είναι είτε άμεση είτε έμμεση. Η άμεση συμβολή του, συνδέεται με την επιβολή φόρων στο εισόδημα ιδιωτών και εταιρειών, το οποίο προκύπτει από την εναλλακτική τουριστική απασχόληση και τις τουριστικές επιχειρήσεις. Η έμμεση συμβολή του εναλλακτικού τουρισμού προκύπτει από τους φόρους και τους δασμούς που επιβάλλονται στα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρονται στους τουρίστες. Για το λόγο αυτό, σε πολλές χώρες, όπως συμβαίνει και στην Ελλάδα, προσφέρονται κίνητρα για επενδύσεις στον εναλλακτικό τουρισμό, προσδοκώντας στην εισροή συναλλάγματος, στην κάλυψη θέσεων εργασίας και γενικότερα στη δημιουργία πλούτου. Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, η κρατική υποστήριξη -με την ευρεία έννοια που περιλαμβάνει δήμους και νομαρχίες- δεν είναι αποτέλεσμα προνομιακής ενίσχυσης ενός κλάδου της οικονομίας ή συγκεκριμένων επιχειρηματιών, αλλά στρατηγική επιλογή που φέρνει κρατικά έσοδα και συμβάλλει στη συνολική ανάπτυξη.

---

⁴⁰ Ζαρμακούτης Ν., Ανοδική εξέλιξη των μεγεθών εναλλακτικού τουρισμού, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://www.mactsa.net/index.php?option=com_content&task=view&id=298&Itemid=31

Από την άλλη πλευρά, τα στοιχεία εκείνα που δύναται να λειτουργήσουν ανασταλτικά στην εξάντληση των περιθωρίων ανάπτυξης του κλάδου έγκεινται στα εξής: στην έλλειψη μακροπρόθεσμου σχεδιασμού για την ανάπτυξη τουριστικών υποδομών, στον παράγοντα «value for money» και ο αυξημένος ανταγωνισμός από τις μεσογειακές χώρες εκτός ευρωζώνης σε συνδυασμό με την παροχή υπηρεσιών χαμηλής προστιθέμενης αξίας και την απουσία επαρκούς κρατικής εποπτείας των παρεχομένων υπηρεσιών οδηγούν στην χαμηλή ανταγωνιστικότητα της αγοράς και κατά συνέπεια στην προσέλκυση τουριστών με χαμηλή μέση κατά κεφαλή δαπάνη, στην έλλειψη εξειδικευμένου και καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την χαμηλή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, στην εποχικότητα της ζήτησης λόγω της μονοδιάστατης ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος και της περιορισμένης ενίσχυσης και ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού καθ' όλη την διάρκεια του έτους και στον περιορισμένο αριθμό απευθείας αεροπορικών συνδέσεων των ελληνικών προορισμών και η έλλειψη αεροπορικών εταιρειών χαμηλού κόστους.

(γ) Στόχοι για το άμεσο μέλλον

Στις διάφορες ενότητες που προηγήθηκαν μελετήθηκε σε βάθος των σύγχρονων μορφών τουρισμού, καθώς και η πραγματικότητα σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο σχετικά με το θέμα. Λόγω της μεγάλης σημασίας του τουρισμού έχουμε μπει από κοινοτικής και εθνικής πλευράς ορισμένοι στόχοι τόσο σε μακροπρόθεσμο όσο και σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο. Στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε στις δράσεις και ενέργειες αυτές που έχουν δρομολογηθεί από εθνικού φορέας της χώρας μας που θα οδηγήσουν σε ενίσχυση και περεταίρω ανάπτυξη των σύγχρονων μορφών τουρισμού στη χώρα μας στο άμεσο μέλλον.

Πρώτος και βασικός στόχος είναι η διερεύνηση της πραγματικότητας σε τακτά χρονικά διαστήματα ούτως ώστε να δημιουργείται μια στρατηγική βασισμένη σε πραγματικά προβλήματα της εκάστοτε περιοχής. Αυτό θα οδηγήσει σε πραγματική ανάπτυξη των δυνατοτήτων τουρισμού που διαθέτει η κάθε περιοχή καθώς σε κάθε άλλη περίπτωση οργάνωση βασισμένη σε βιαστικές κινήσεις και με έλλειψη πλήρους προγραμματισμού θα δημιουργούσαν κίνδυνο υποβάθμισης του υπάρχοντος τουρισμού και καταστροφής πόρων.

Ένας ακόμη βασικός στόχος για το άμεσο μέλλον είναι η χρονική επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με παράλληλη δημιουργία των κατάλληλων δομών, εγκαταστάσεων και δραστηριοτήτων. Για να επιτευχθεί αυτό, ωστόσο, θα πρέπει να γίνει αναλυτική και πλήρης μελέτη των διαθέσιμων τουριστικών πόρων αλλά και των προοπτικών ανάπτυξης που η κάθε περιοχή διαθέτει. Ακόμη, ένας επιπλέον στόχος για το άμεσο μέλλον προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης των σύγχρονων μορφών τουρισμού είναι η ενδυνάμωση και η ανάπτυξη των τουριστικών υπηρεσιών της χώρας.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να τονίσουμε ότι ανάλογα με το είδος της κάθε σύγχρονης μορφής τουρισμού, είτε αναφέρεται στον μαζικό τουρισμό είτε σε κάποια από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, υπάρχει διαφορετικός τρόπος προσεγγίσεις, διαφορετικός προγραμματισμός και διαφορετικοί στόχοι για το άμεσο μέλλον.

Επίλογος- Συμπεράσματα

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στις διάφορες ενότητες της εργασίας μας, η σύγχρονη τάση που έχει δημιουργηθεί στον τουρισμό αφορά σε νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Εκτός, όμως, από τον εναλλακτικό τουρισμό, έχει κάνει σε

μεγάλο βαθμό αισθητή την παρουσία του ο μαζικός τουρισμός, που αποτελεί μια από τις σύγχρονες αυτές μορφές.

Ο μαζικός τουρισμός έχει «κατηγορηθεί» για σημαντική επιβάρυνση του περιβάλλοντος καθώς αφορά σε τουρισμό μεγάλης κλίμακας και μαζικής τουριστικής παραγωγής. Για το λόγο αυτό, ο μαζικός τουρισμός παρόλο που συνεχίζει να είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος χάνει ολοένα και περισσότερο έδαφος από τον εναλλακτικό τουρισμό.

Οι διάφορες μορφές με τις οποίες εμφανίζεται ο εναλλακτικός τουρισμός απευθύνεται σε συγκεκριμένες κατηγορίες καταναλωτών οι οποίοι επιθυμούν να καλύψουν τις «ιδιαιτέρες» ανάγκες του μέσα από την κατάλληλη μορφή εναλλακτικού τουρισμού. Από τις μορφές εναλλακτικού τουρισμού που έχουν κάνει την εμφάνισή τους, οι πλέον διαδεδομένες είναι αυτές του αγροτουρισμού, του χειμερινού, του θεραπευτικού και του πολιτιστικού τουρισμού.

Στην Ελλάδα, παρόλο που την τελευταία δεκαετία έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες ανάπτυξης των διαφόρων εναλλακτικών μορφών τουρισμού υπάρχουν πολλά πράγματα ακόμη που πρέπει να δρομολογηθούν προκειμένου να έχουμε τη δυνατότητα να χαρακτηρίζουμε τον εναλλακτικό τουρισμό της χώρας μας αναπτυγμένο. Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια περαιτέρω δραστηριοποίησης και σίγουρα τα αρμόδια θα πρέπει να προσανατολίσουν τις ενέργειές τους προς τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων με στόχο την προσέλκυση επενδυτικού ενδιαφέροντος. Ο κύριος, λοιπόν, στόχος για το άμεσο μέλλον, αναφορικά με την ανάπτυξη των σύγχρονων μορφών τουρισμού στη χώρα μας είναι η δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών ανάπτυξής τους χωρίς ωστόσο να υπάρχει επιβάρυνση σε κάποιο άλλο κοινωνικό-περιβαλλοντολογικό-πολιτικό επίπεδο.

Βιβλιογραφία

Ανδριώτης Κ., Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά του, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://www.uehr.panteion.gr/topos/gr/pdf/7_andriotis.pdf

Βαρβαρέσσος Στ., Τουρισμός: Έννοιες, Μεγέθη, Δομές – Η Ελληνική Πραγματικότητα. Αθήνα: Προπομπός (1998)

Βαρβαρέσσος, Σ., Τουρισμός, έννοιες, μεγέθη, δομές (2000)

Γαληνός Α., Ανάγκη διαρκούς αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://www.mactsa.net/index.php?option=com_content&task=view&id=287&Itemid=31

Ζαρμακούτης Ν., Ανοδική εξέλιξη των μεγεθών εναλλακτικού τουρισμού, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://www.mactsa.net/index.php?option=com_content&task=view&id=298&Itemid=31

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, Αθήνα (2001)

Lickorish, L. J. & Jenkins C. L., Μία Εισαγωγή στον Τουρισμό. Αθήνα: Κριτική (2004)

Middleton V. And Hawkins R., Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη, Κριτική, Αθήνα (2004)

Παπατζάνης Γ., Αθλητικός Τουρισμός - Εναλλακτική μορφή τουρισμού με ευοίωνες προοπτικές, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

<http://news.pathfinder.gr/announcements/90404.html>

Porter Ph., Sheppard E., A World of Difference: Society, Nature, Development, London: The Guilford Press (1998)

Σταθόπουλος Δ., Εναλλακτικές μορφές τουρισμού: σημαντικός αρωγός στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος, άρθρο διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://www.traveldailynews.gr/makeof.asp?central_id=1244&permanent_id=1

Σφακιανακάνης Μ.Κ., Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Έλλην, Αθήνα (2000)

Σύγχρονες μορφές τουρισμού

Τσάτρας Π., Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό. Αθήνα: Εξάντας (1996)

Τσουκιάς Μ., Εναλλακτικός τουρισμός-μύθος και πραγματικότητα, άρθρο διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://www.mactsa.net/index.php?option=com_content&task=view&id=292&Itemid=31

Υφαντής Π., Ανεκμετάλλευτη η φλέβα του θαλάσσιου τουρισμού, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: http://www.enet.gr/online/online_text/c=114,id=42950888

Weiler B., Hall C.M. (editors), Special Interest Tourism, Belhaven Press, London (1992)

Αφιερώματα Αγροτουρισμός: Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας αγροτικής ανάπτυξης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.anthropos.gr/spots/tourism/agro.asp>

Γεωτουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

<http://www.lesvosmuseum.gr/site/home/ws/primary+menu/geotourism/geoturismos.cspx;jsessionid=FDA59B4CEB1E98425FEAC0503F386495>

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.geocities.com/roulalytra/enallakt.htm>

Εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.united-hellas.com/tourism/altour/index-gr.php>

Ζητούμενο ο αθλητικός τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.philoxenous.gr/detail.php?id=1512>

Θαλάσσιος Τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.visitgreece.gr/pages.php?langID=1&pageID=152>

Θεραπευτικός-Ιαματικός Τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.visitgreece.gr/pages.php?pageID=410&langID=1>

Θρησκευτικός τουρισμός, ανάπτυξη και προοπτικές, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
http://www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTopics/t_section?sparam=int_religion

Θρησκευτικός τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
http://www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTopics/t_section?sparam=int_religion

Κυνηγετικός τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.hotelmelina.gr/kinigetikos.html>

Μαζικός και εναλλακτικός τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: 6tee-irakl.ira.sch.gr/Activities/enallakt/enall_tourismos.doc

Νέα μορφή εναλλακτικού τουρισμού, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.top-hotels.gr/text.aspx?id=4-RCZB>

Νέες τάσεις της τουριστικής ζήτησης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.servitoros.gr/perivallon/view.php/2/33/>

Οικοτουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.ee.teihal.gr/labs/pkoukos/PROSTASIA%20PERIBALONTOS/Ecotourism.htm>

Πολιτισμός, δηλαδή Ζωή (για ένα νέο στοίχημα στην περιφέρεια), διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://syn12.pblogs.gr/2007/09/politismos-dhlahdh-zwh-gia-ena-neo-stoihhma-sthn-perifereia.html>

Πολιτιστικός Τουρισμός, Μια σημαντική εναλλακτική λύση, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://users.forthnet.gr/agn/istam/toyri1.htm>

Στις τελευταίες θέσης η ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού στην Ελλάδα, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:

http://financial.kathimerini.gr/?page=news_home_details&new_id=26274

Συνεδριακός τουρισμός, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
<http://www.skiathos.gr/clorida-panida/11.html>

Συνεδριακός τουρισμός και ταξίδια κινήτρων στα νησιά, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο: <http://www.kykladesnews.gr/default.asp?pid=4&la=1&cID=1&nID=7177>

Τουρισμός περιπέτειας εμπειρίας, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
http://el.articlesbase.com/article_53656.html

Χειμερινός τουρισμός, Κοκκώσης: Ο χιονοδρομικός τουρισμός έχει μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης, διαθέσιμο στο δικτυακό χώρο:
http://www.traveldailynews.gr/new.asp?newid=19699&subcategory_id=28